

Cilt / Volume: 14, Sayı / Issue: 28, Sayfalar / Pages: 1149-1183

Araştırma Makalesi / Original Article

Received / Alınma: 05.06.2024

Accepted / Kabul: 22.11.2024

ÇİN-JAPONYA İLİŞKİLERİNDE ULUSLARARASI SİSTEM KAYNAKLI DEĞİŞİMLER: TEHDİT DENGESİ TEORİSİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Fatih DEMİR¹

Öz

Bu çalışma, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında belirgin şekilde uluslararası sisteme eklenen Japonya ve Çin'in, bu tarihlerden günümüze kadar olan dönemdeki ikili ilişkilerini ve bu ilişkilerin uluslararası sistemin etkisiyle uğradığı değişimleri "Tehdit Dengesi Teorisi" bağlamında açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışmada Japonya ve Çin ilişkilerinin tarihi, sistem düzeyinde ve sistem dönemlerine göre değerlendirilmiştir. İki ülkenin on dokuzuncu yüzyılın sonlarından günümüze kadar sırasıyla çok kutuplu, çift kutuplu ve son olarak tek kutuplu veya gevşek tek kutuplu sistemlerdeki ilişkilerinin değişimleri anlatılmış ve bu şekilde dönemsel olarak ortaya çıkan farklılıklar açıklanmaya çalışılmıştır. İki ülke arasında ortaya çıkan bu farklılıkların sebebi realist teori kapsamında Stephen Walt'un öne sürdüğü Tehdit Dengesi Teorisi ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, tehdit algılarının değişiminin değerlendirilmesi ve tespiti de Tehdit Dengesi Teorisi kapsamında öne sürülen dört değerlendirme birimine göre yapılmıştır. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak, Tehdit Dengesi Teorisi ve değerlendirme birimleri açıklanmıştır. Ardından, günümüze değin Çin-Japonya ilişkileri gözden geçirilmiş ve iki ülke arasındaki temel sorunlar açıklanmıştır. Son olarak, on dokuzuncu yüzyılın sonlarından günümüze kadar geçen sürede meydana gelen sistem değişikliklerinin iki ülke ilişkileri üzerine yansımaları dört değerlendirme birimi temelinde ve tehdit algısı bağlamında değerlendirilmiştir. Varılan sonuca göre, geleneksel rakipler olarak kendileri için birbirlerinden daha büyük tehlikeler hissettikleri dönemlerde Çin ve Japonya daha iyi ilişkilere sahip olmuşlardır. Uluslararası sistemin yapısında kaynaklı olarak kendilerine yönelmiş daha büyük tehditler görmediklerinde ise iki ülke daha sorunlu ve çatışmacı dönemler geçirme başlamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Realist Teori, Tehdit Dengesi Teorisi, Çin, Japonya, Çin-Japonya İlişkileri

Jel Kodları: Z00, O10.

¹Arş. Gör., Türk-Alman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-Posta: fatih.demir@tau.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1484-3132.

Atıf/Citation

Demir, F. (2024). Çin-Japonya İlişkilerinde Uluslararası Sistem Kaynaklı Değişimler: Tehdit Dengesi Teorisi Bağlamında Bir Değerlendirme. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(28), 1149-1183.

INTERNATIONAL SYSTEM-DRIVEN CHANGES IN CHINA-JAPAN RELATIONS: AN ASSESSMENT IN THE CONTEXT OF BALANCE OF THREAT THEORY

Abstract

This study aims to elucidate the bilateral relations between Japan and China, which were significantly integrated into the international system in the late nineteenth century, and the changes in these relations due to the influence of the international system in the context of the "Balance of Threat Theory." The study employs a system-level and a period-based approach to evaluate the history of Japan-China relations. This study examines the evolution of Japan-China relations from the late nineteenth century to the present within the context of shifting international systems, namely multipolar, bipolar, and finally unipolar or loosely unipolar. The discrepancies in the relationship between these countries have been elucidated by the Balance of Threat Theory, as postulated by Stephen Walt within the context of realist theory. In this study, the change in threat perceptions was assessed and determined according to the four assessment units proposed within the Balance of Threat Theory. The study begins with an explanation of the Balance of Threat Theory and its assessment units. Subsequently, an examination of China-Japan relations up to the present is conducted, and the primary issues between the two countries are elucidated. Ultimately, the impact of system changes from the late nineteenth century to the present on the relations between China and Japan is evaluated based on the four assessment units and in the context of threat perception. The conclusion is that China and Japan have had more constructive relations when they perceived greater external threats. Conversely, when they did not perceive external threats due to the structure of the international system, the two countries exhibited confrontational relations.

Keywords: Realist Theory, Balance of Threat Theory, China, Japan, China-Japan Relations

Jel Codes: Z00, O10.

1. GİRİŞ

Çin ve Japonya ilişkileri, Uzak Asya'nın karmaşık ve çok boyutlu diplomatik bağlarını temsil etmektedir (Vogel, 2019, vii). Tarihsel derinlikleri, uluslararası sistemin değişimlerine olan tepkileri ve bölgesel güç dengelerindeki rolleri, bu iki ülke arasındaki ilişkilerin incelenmesini hem önemli hem de zorunlu kılmaktadır. İkisi de köklü geçmişe sahip olan bu ülkeler, 19. yüzyılın sonlarında Batılı güçlerin siyasi, ekonomik ve askeri baskılarıyla dış dünyaya açılmış ve uluslararası sisteme entegrasyon sürecine girmiştir. Bu süreç, sadece bölgesel rekabetin değil, aynı zamanda toplumsal kimliklerin yeniden şekillenmesini de beraberinde getirmiştir.

19. yüzyılın sonları, her iki ülke için de bir dönüşüm dönemini ifade etmektedir. Ezra F. Vogel bu dönemi, Çin ve Japonya'nın ulus-devlet yapılarını güçlendirdiği ve Batı ile entegrasyon süreçlerini başlattığı bir yeniden yapılanma çağı olarak tanımlar (Vogel, 2019, 65-100). Joshua A. Fogel, bu dönemde Japonya'nın Çin'i "öteki" olarak yeniden keşfettiğini ve bu keşfin, iki ülke arasındaki modern ilişkilerin temellerini şekillendirdiğini belirtmektedir

(Fogel, 1996, 24-45). Bu süreç temelinde kurulan modern ikili ilişkilerin niteliği 20. yüzyılda şiddetli bir biçimde değişmiş ve iki ulusun karşılıklı etkileşimleri, tarihsel ve toplumsal travmalara dönüşmüştür. Nitekim 20. yüzyılın ilk yarısında Japonya'nın saldırgan politikalarının Çin üzerinde nasıl derin izler bıraktığı ve bu travmaların günümüzdeki ilişkilere etkisi iki ülke arasındaki ilişkilerde kalıcı bir gerilim unsuru olarak yer almıştır (Drifte, 2016, 89-90). Bununla birlikte, Çin-Japonya ilişkileri uluslararası sistemin değişimi ve dönüştürücü etkileriyle de şekillenmiştir. Örneğin, Reinhard Drifte Soğuk Savaş sonrası dönemde iki ülke arasındaki güvenlik politikalarının, uluslararası sistemin değişen yapısıyla nasıl şekillendiğini analiz etmiş ve özellikle 1989 sonrası gevşek tek kutuplu yapıda, Çin'in yükselişi ve Japonya'nın bu yükselişe verdiği tepkilerin iki ülkenin tehdit algılarındaki dönüşümünü belirtmiştir (Drifte, 2002 33-64).

Bu bağlamda, Çin ve Japonya ilişkilerinin bütüncül analizi için Stephen M. Walt'un Tehdit Dengesi Teorisi güçlü bir çerçeve sunmaktadır. Walt'a göre, devletlerin tehdit algıları *toplam güç, coğrafi yakınlık, saldırı kabiliyeti ve saldırgan niyetler* olarak belirlenen dört temel faktöre dayanmaktadır (Walt, 1987, 5-17). Bu teori, Çin ve Japonya'nın farklı uluslararası sistem yapıları altında (çok kutuplu, çift kutuplu ve tek kutuplu sistemlerde) birbirlerini nasıl algıladıklarını ve buna nasıl tepki verdiklerini anlamak için önemli bir araç sunmaktadır. Çünkü Walt'un teorisi klasik realizmin saf güç dengesi dinamiklerine ya da neorealizmin anarşik sistemin yönlendirmelerine odaklı olan yaklaşımlarına benzer olarak tek analiz düzeyine bağlı kalmamaktadır. Bu yaklaşım sistemik etkilerin yanında devlet düzeyinde belirlenen tehdit algısını da hesaba katmakta ve bu tehdit algılarının da devletlerin ve toplumların kimlikleri vasıtasıyla oluştuğunu öne sürmektedir. Bu sebeple yaklaşım özellikle uzun erimli ve karmaşık devletlerarası ilişkilerde daha etkili bir araç seti sunmaktadır.

Bu bağlamda bu çalışmayı uluslararası ilişkiler disiplininde diğerlerinden farklı kılan temel özellik, Çin ve Japonya ilişkilerini realist bir teori çerçevesinde yalnızca uluslararası sistem bağlamında değil, aynı zamanda tarihsel ilişkilerin temelini oluşturduğu kimlik ve kültürü de dikkate alarak değerlendirmesidir. Çalışma, Walt'un tehdit algısına ilişkin dört temel birimini Çin ve Japonya ilişkilerine uygulayarak, iki ülke arasındaki ilişkilerin uluslararası sistemin farklı dönemlerindeki yapısal değişimlerle nasıl şekillendiğini bütüncül bir şekilde analiz etmektedir. Uluslararası ilişkiler literatüründe Çin-Japonya ilişkileri, genellikle tarihsel travmalar veya güncel ekonomik ve güvenlik meseleleri bağlamında incelenmektedir. Bu çalışma ise, Walt'un teorisini merkeze alarak, sistem düzeyindeki yapısal değişimlerin Çin ve Japonya arasındaki tehdit algılarını nasıl etkilediğini ve buna karşılık olarak iki ülkenin dış

politika davranışlarını tehdit algısı çerçevesinde nasıl şekillendirdiğini detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Bunu yaparken çok kutuplu (19. yüzyıl sonu), çift kutuplu (Soğuk Savaş dönemi) ve gevşek tek kutuplu (Soğuk Savaş sonrası) sistemlerin, Çin ve Japonya ilişkilerindeki dönüştürücü rolü tarihsel gelişmeler ışığında vurgulanmıştır. Böylece bu çalışmanın önemli katkılarından biri, tarihsel olayların uluslararası sistem bağlamında tehdit algıları üzerindeki etkisini Çin-Japonya İlişkileri özelinde detaylandırması ve hem tarihsel hem de teorik çerçeve dahilinde daha geniş bir analitik perspektif sunması olmuştur.

2. TEHDİT DENGESİ TEORİSİ, DİĞER TEORİK YAKLAŞIMLAR VE ÇİN-JAPONYA İLİŞKİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde teorik yaklaşım açıklanacak ve ilk olarak Çin-Japonya ilişkilerini değerlendirmek için kullanılacak olan Tehdit Dengesi Teorisi tanımlanarak teorinin odaklandığı temel hususlara vurgu yapılacaktır. Bu bölümün ikinci alt başlığında ise Uluslararası İlişkiler disiplininin diğer geleneksel teorik yaklaşımlarının Çin-Japonya ilişkilerine açıklama getirme hususundaki durumları incelenecek ve bu çalışmada neden Tehdit Dengesi Teorisi'nin tercih edildiğine açıklık getirilecektir.

2.1.Tehdit Dengesi Teorisi

Tehdit Dengesi Teorisi ilk olarak 1985 yılında “*Alliance Formation and the Balance of World Power*” başlıklı makalede ortaya konmuştur. Bu teoriye göre devletlerin bir devlete veya ittifaka karşı pozisyon almasını sağlayan etken güç değil, algıladıkları tehdittir (Gangale, 2003, 1). Stephen Walt, bu teoriyi daha sonra 1987’de yazdığı “*the Origins of Alliances*” adlı kitabıyla detaylı olarak açıklamış ve vaka çalışmalarıyla örneklendirmiştir. Walt’a göre realist teori çerçevesinde belirtilen devletlerin uluslararası sistemde hayatta kalmak ya da güçlenmek için tercih ettikleri *dengeleme (balancing)*, *peşine takılma (bandwagoning)* ve *çevreleme (containment)* stratejileri temelde tehdide karşı bir cevap olarak tercih edilmektedir. Walt’a göre zayıf tarafla birlikte olarak dengeleme ya da güçlü olan tarafla birlikte olarak peşine takılma stratejisini benimsemeden önce devletler karşı tarafın yönelttiği tehdide ya da tehdit potansiyeline bakmaktadır (Walt, 1987, 21).

Realist teorinin kurucularından ve klasik güç dengesinin savunucularından olan Morgenthau, uluslararası sistemde devletlerden biri gücünü artırdığında diğer devletlerin otomatik olarak bu yeni çıkan gücü dengeleme veya çevreleme yoluna gideceğini savunur. Bu durum ise büyük güçler arasında ve çevresinde olmak üzere iki farklı müttefik grubun ortaya çıkmasına neden olur. Bir tarafta sahip oldukları gücü, kaynakları ve hakimiyeti korumaya çalışan

statükocu devletler, diğer yanda ise her geçen gün güçlenen ve sistemdeki güç, refah, kaynak ve hakimiyet dağılımını reddeden revizyonist devletler vardır (Morgenthau, 1949, 125-133).

Ancak klasik realizmin ve onun klasik güç dengesi teorisinin bu tutumu Kenneth Waltz'la birlikte ortaya çıkan neorealizm ile ciddi bir eleştiriye maruz kalmıştır. Waltz'a göre devletler kendileri için en uygun uluslararası sistemin kendi güvenliklerini sağlayacakları bir yapıda olmasını istemektedirler. Yani devletler klasik güç dengesinden farklı olarak güç ya da güç artırımını değil, "güvenliği" tercih etmektedirler. Bu durumda ortaya çıkan revizyonist bir devletin ya da hegemonik gücün daha da güçlenmesini ve kendilerine tehdit oluşturacak hale gelmesini engellemek için dengeleme yöntemine başvururlar (Waltz, 1979, 123-128). Ancak bu teori de uluslararası sistemi bir tartı kadar mekanik basitliğe indirgediği ve devletlerin kimliklerini ve özelliklerini göz ardı ettiği için çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır.

Bu noktada farklı bir görüş ortaya koyan Stephen Walt ise, yukarıda da belirtildiği gibi yükselen herhangi bir devlete karşı dengeleme, çevreleme ya da peşine takılma gibi yöntemleri belirlemeden önce bu devletin daha zayıf ya da rakip ülkeye tehdit yaratıp yaratmadığına bakılması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre dikkat edilmesi gereken, gittikçe güçlenen revizyonist devletin kültürü, ideolojisi, dini, davranış biçimi yani kimliğidir. Bu bakımdan özellikle 1989'da Soğuk Savaş'ın bitmesiyle sistemde tek büyük güç olarak kalan Amerika Birleşik Devletleri'nin dini, kültürü, ideolojisi ve genel yaşam şekli benzeştiği ülkelerden İngiltere'ye, Almanya'ya ya da Kanada'ya karşı varoluşsal bir tehdit yaratmamıştır. Bu devletler de kendilerine asıl tehlikeyi yarattığını düşündükleri Sovyetler Birliği'ne ve Soğuk Savaş'tan sonra da Rusya Federasyonu'na karşı NATO çatısı altında Amerika'yla müttefik olmayı sürdürmüşlerdir. Öyleyse devletler otomatik olarak klasik güç dengesi kapsamında tercih yapmamaktadır. Bu devletler temelde bir tek devletin ya da ittifakın "gücüne" karşı değil, oluşturduğu "tehdide" karşı tercih yapmaktadır. Stephen Walt bu tehdidin belirlenmesi için dört değerlendirme birimine bakılması gerektiğini belirtmiştir. Bunlar; Toplam Güç (*Aggregate Power*), Coğrafi Yakınlık (*Geographic Proximity*), Saldırı Kabiliyetleri (*Offensive Power*) ve Saldırgan Niyetler (*Aggressive Intentions*) olarak belirlenmiştir (Walt 1987, 22-26).

Walt'a göre *Toplam Güç* temelde sahip olunan toplam kaynaklara (*total resources*) göre belirlenmektedir. Nüfus, askeri ve endüstriyel kapasite, teknolojik yetenekler ve enerji kaynaklarının toplamı, toplam güce tekabül etmektedir (Walt 1987, 22). *Coğrafi Yakınlık* ise adından da anlaşılacağı üzere karşı karşıya gelmesi muhtemel ülkelerin birbirlerinin anakaralarına olan yakınlığa ya da ulaşım kolaylığına tekabül etmektedir. Buna göre diğer

devlete yakın olan ve uygun bir ulaşım imkânı olan devletler güç projeksiyonunda daha büyük bir tehdit yaratmaktadır (Walt 1987, 23). *Saldırı Kabiliyetleri* ise hem güç ile hem de coğrafi yakınlık ile doğrudan alakalı olabilecek şekilde, tehdit yaratan devletin diğer devletin bağımsızlığını ya da toprak bütünlüğünü tehlikeye sokabilecek kadar büyük askeri mobilizasyona ve kabiliyete sahip olmasıyla değerlendirilmektedir (Walt 1987, 24). Son değerlendirme birimi olan *Saldırgan Niyetler* ise temelde güçlenen devletin sahip olduğu ya da biriktirdiği güçle birlikte büyük hırslarının ve hedeflerinin olup olmamasına bağlı olarak değerlendirilmektedir. Devletlerin ya da toplumların nihai siyasi, dini ya da tarihsel hedefleri burada belirleyici olmaktadır. Örneğin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Almanya ile Nazi Almanyası, 1914 ve 1939 yıllarındaki hazırlıkları, hırsları ve hedefleriyle birlikte çevresindeki devletlere ve diğer büyük güçlere büyük bir tehdit olduğunu kanıtlamıştır (Walt 1987, 25-26).

Bu bağlamda Stephen Walt'un belirlediği bu dört değerlendirme birimi ışığında devletler kendilerine tehdit yönelen devletleri tespit etmekte ve önlemler almaktadırlar. Bu tehdit algılamaları sadece içgüdüye, önyargılara ya da verilere dayanan somut hesaplamalara dayalı olarak ortaya çıkmamakta, bunların hepsinin bir karışımı/sonucu olarak kendisine karşı tehdit hisseden devletin belli bir dönemde "tehdide ikna olmasıyla" ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden Çin ve Japonya arasındaki ilişkinin dinamiklerini anlayabilmek amacıyla son 150 yıllık tarihsel sürecin etkilerinin de anlaşılması gerekmektedir. Bu tarihsel sürecin toplamının iki devletin ve toplumun kimlikleri üzerindeki etkileri uluslararası sistemin izin verdiği durumlarda hemen göze çarpmakta ve iki ülke arasında ilişkiler belirleyici de olabilmektedir.

2.2. Diğer Teorik Yaklaşımlar ve Tehdit Dengesi Teorisi'nin Öne Çıktığı Hususlar

Çin-Japonya ilişkilerinin karmaşık dinamikleri Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde çeşitli yaklaşımlarla açıklanabilecek çeşitliliği göstermektedir. Ancak bu ilişkilerin 150 yılı kapsayan modern tarihine bakıldığında, ilişki dinamiklerinin bazı geleneksel teorilerin açıklama çerçevesinin ötesine geçtiği görülmektedir. Bu alt başlıkta, yukarıda temel noktaları açıklanan ve realist teori içerisindeki yeri belirtilen Walt'un Tehdit Dengesi Teorisi'nin Çin-Japonya ilişkilerini açıklamak için neden tercih edildiği teorik çerçeveden kısaca izah edilmeye çalışılacaktır. Böylece bu yaklaşımın disiplinin diğer teorik yaklaşımlarına nazarla getirdiği mukayeseli üstünlüğe değinilmiş olacak ve Çin-Japonya ilişkilerini açıklamadaki yeterliliği daha sarıh bir şekilde ortaya konacaktır.

150 yılı kapsayan modern Çin-Japonya ilişkilerinin açıklanması için çalışmanın devamında görüleceği gibi hem tarihsel sürecin etkilerini değerlendirebilecek hem de realist teorinin temelde öngördüğü gibi hayatta kalarak gücünü artırmayı ve güvenliğini sağlamayı temel

koşul olarak gören bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yaklaşımda anarşik uluslararası sistemin dönemden döneme fark eden güç dengeleri ve tehdit potansiyelleri önemli bir rol oynarken, aynı zamanda tarihsel süreçte devlet kimliklerinin ve ulusal güvenlik endişelerinin değişimlerinin anlaşılması gerekmektedir. İnşacı yaklaşım, devletlerin kimliklerini ve bu kimliklerin dış politikalarını nasıl şekillendirdiğini vurgulayan önemli bir teori sunmaktadır (Wendt, 1992, 391-425). İnşacı teoriye göre, devletler öncelikle “kim olduklarını” tanımlamakta ve bu kimlik üzerinden dostlarını, düşmanlarını veya rakiplerini belirlemektedir. Ancak Çin ve Japonya ilişkilerinde bazı sistemsel dönemlerde devlet kimlikleri veya toplumsal kimlikler geri plana atılmak zorunda kalmış ve daha büyük dış tehdit algılamaları sebebiyle, devletler tehdit önceliklerini realist teorinin öngördüğü şekilde hayatta kalarak güvenliklerini sağlamaya odaklı olarak belirlemişlerdir.

Bu durumun en iyi örneği 1945-1989 döneminde hâkim olan çift kutuplu uluslararası sistemde görülmüş ve bu dönemin gerekleri doğrultusunda Japonya ve Çin’in aralarındaki sorunları bir kenara bırakarak daha iyi ilişkiler kurabildiği görülmüştür. Her an nükleer savaşın eşliğinde katı ideolojik sınırlar barındıran bu dönemde hem Çin hem de Japonya kendilerini bu koşullara göre konumlamışlardır. Bu dönemde Japonya İkinci Dünya Savaşı’nın mirası olan Amerikan himayesini kabul etmiş ve hem toplum hem de devlet demilitarizasyon sürecine girerek dış politikada milliyetçilik ve emperyal heveslerle belirlenmiş Japon kimliği geri plana atılmıştır (Berger, 2014, 358-262). Çin ise aynı dönemde Mao ile başlayan komünizm tecrübesi altında çeşitli ekonomik ve toplumsal dönüşümler geçirirken, 1960’lı yıllardan itibaren aynı ideolojik safta yer aldığı Sovyetler Birliği’ni tehdit olarak görmeye başlayarak dengeleme stratejisi uygulamaya odaklanmış ve ABD ve Japonya ile daha iyi ilişkiler kurmuştur (Vogel, 2010, 7553). Bu bağlamda, Çin ve Japonya’nın Tehdit Dengesi Teorisi’nin tehdidi önceleyen yaklaşımı içerisinde değerlendirilmesi daha açıklanabilir durmaktadır. Çünkü bu iki devlet ve uluslaşan toplumları belirli kimliklere sahip olsalar da kendilerine yöneltilen tehditlere karşı bu kimlikleri “geçici” de olsa arka plana atabildiklerini 1945-1989 arası dönemde göstermişlerdir.

Çin-Japonya ilişkilerinin liberal yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmesi ise tıpkı yukarıda inşacı yaklaşımın neden yetersiz kaldığına dair açıklamayla benzerlik göstermektedir. Buradaki fark, liberal teorinin 1945-1989 dönemini açıklamada bazı yetkinlikler gösterse de bu dönemin öncesindeki ve sonrasındaki iki uluslararası sistem dönemini açıklamakta yetersiz kalması olmuştur. Buna göre Çin ve Japonya çalışmanın devamında detaylı bir şekilde açıklanacağı gibi 19. yüzyılın sonlarından 1945’e kadar ve 1989’dan da günümüze kadar iki

ayrı uluslararası sistem döneminde liberal teorinin öngördüğü iş birliğinin, normların, değerlerin, uluslararası hukukun ve uluslararası örgütlerin önemi çerçevesinde kurduğu iyimser varsayımlara (Keohane, 1984, 15-22) aykırı ilişki dinamiklerine sahip olmuşlardır. İki ülke de demokratik ya da otoriter olmalarından bağımsız olarak uluslararası sistem izin verdiği durumlarda birbirlerini “tehdit” olarak algılamaya başlamışlar ve dış politikalarında buna uygun adımlar atmışlar ya da atmaya başlamışlardır.

Bu bağlamda Stephen Walt’un Tehdit Dengesi Teorisi yaklaşımında belirlediği tehdidin öncelenmesi ve bunun belirlenmesinde dört değerlendirme birimini baz alması klasik realizmin ötesine geçmekte ve liberal teori ile inşacı teoriden faydalanmaktadır. Bu teorilerin odaklandığı konular arasında en çok faydalanılan unsur ise yukarıda da bahsedildiği gibi inşacı teorinin vurguladığı “kimlik” hususu olmuştur. Tehdit Dengesi Teorisi tehdidin belirlenmesinde kimliğin önemine büyük vurgu yapmış ve devletleri klasik realist yaklaşımın öngördüğü gibi içi boş bilardo topları gibi görmeyi reddetmiştir. Çin-Japonya ilişkilerinin karmaşık ve oldukça yüklü ilişkiler tarihini açıklamada ve dış politika hamlelerinin anlaşılmasında da bu durum önemli bir rol oynamış ve genel olarak realist teori içerisinde konumlanan Tehdit Dengesi Teorisi’ne farklı durumları açıklayabilmesinde yardımcı olmuştur.

3. ÇİN-JAPONYA İLİŞKİLERİ TARİHİ

Çin ve Japonya, modern siyasal organizasyonlar olarak 19. yüzyılın sonlarından itibaren uluslararası sahnede yer almış ve bu süreçte karşılıklı ilişkileri üç ana döneme ayrılmıştır. İlk dönem, 19. yüzyılın sonlarından 1945’e kadar süren ve iki ülke arasında yoğun çatışmaların yaşandığı dönemdir. Bu dönemde meydana gelen olaylar, yalnızca iki ülkenin ulusal kimliklerinin şekillenmesinde değil, aynı zamanda bugünkü ilişki dinamiklerinde de etkili olmuştur. Bu nedenle, İkinci Dünya Savaşı ve Japon savaş suçları gibi kritik olaylar, bu bölümde detaylı iki alt başlık altında incelenecektir. Bu bölümde daha sonra ikinci dönem olarak belirlenen ve belirgin farklılıklar gösteren Çin-Japonya ilişkilerinin 1945-1989 dönemi ve üçüncü dönem olarak da 1989’dan günümüze kadar olan dönem anlatılmıştır. Böylece Çin-Japonya ilişkilerinin dinamiklerini anlayabilmek için sistem merkezli bir tarihsel perspektif ortaya konmuştur.

3.1. 19. Yüzyıl Sonlarından 1945’e Çin-Japonya İlişkileri

1868 Meiji Restorasyonu ile modernleşen Japonya ve aynı dönemde sömürge baskılarından kurtulmaya çalışan Çin, 19. yüzyılın sonlarında hızla rekabetçi bir ilişkiye girmiştir. Her iki

ülke de uluslararası sisteme entegre olmaya çalışırken, farklı iç dinamikler ve dış baskılar nedeniyle farklı yollara yönelmiştir. Japonya, sistemli modernleşme ve askerî reformlarla hızla bir bölgesel güç haline gelirken, Çin, Batılı güçlerin işgali ve iç karışıklıklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır (Pyle, 2007, 86-89). Bu dönemde hızlı modernleşen Japonya, Çin'e göre avantaj elde etmiştir. Başta İngilizler olmak üzere birçok Batılı devletin işgal ve saldırılarıyla geçen 19. yüzyıl sonunda Çin de yavaşça üzerindeki sömürge etkilerinden kurtulmaya başlamıştır. Bunlardan tamamıyla kurtulmak için başlatılan 1900 yılındaki *Boxer İsyanı* başarıya ulaşmasa da Çin için yeni bir dönemin açıldığı netleşmiştir. Bu dönemlerde Doğu Çin Denizi'nde Japonya ile olan deniz alanlarındaki egemenlik iddiaları başlamış ve Nagazaki açıklarında Çinli denizciler ile Japon güçleri arasındaki bir çatışmada Çinliler Alman yapımı bazı savaş gemilerini bölgeye getirmişlerdir (Kissinger 2014, 187). Çin ve Japonya arasında sertleşmeye başlayan ilişkiler iki devletin de Kore üzerinde hakimiyet kurmaya çalışması üzerine ilk defa 1894'te savaşa dönüşmüştür. Böylece 1894-1895 yıllarında *Birinci Çin-Japon Savaşı* gerçekleşmiş ve savaşı hem deniz hem de karada Japonlar kazanmıştır. 1895'te imzalanan *Shimonoseki Anlaşması* ile Japonya Tayvan'ı ve Doğu Çin Denizi'nde bazı ufak adaları ele geçirmiş ve bir miktar da savaş tazminatı almıştır. Bunlara ek olarak Japonya Çin'den ekonomik anlamda bazı imtiyazlar kazanmıştır (Ergun, 2007, 18).

Bu dönemlerde Japonların, Okinawa'yı da içeren Ryukyu takımadalarını da ele geçirmesi Çin için Batılı güçlerin saldırılarıyla "Aşağılanma Yüzyılı" (*Century of Humiliation*) olarak geçirdikleri 19. yüzyılın daha da kötüleşmesine sebep olmuştur. O döneme dek "Avrupalı beyaz adamlardan" gördükleri muameleyi yüzyılın sonunda bir de Asyalı bir millet olan Japonlardan görmek ve sert dayatmalara maruz kalmak Çinlilerde büyük bir üzüntü yaratmıştır (Ergenç, 2014, 657). Avrupalıların bölgedeki etkisinin yavaş yavaş zayıflamasıyla Japonya 20. yüzyıla daha güçlü bir pozisyonda başlamıştır. Nitekim kuzeyden Hindistan'a baskı yapmaya başlayan Rusları dengeleyebilmek adına İngilizler, 1902'de Japonya'yla Batılı bir güç ile Asyalı bir güç arasındaki ilk resmi stratejik iş birliği anlamına gelen anlaşmayı imzalamış ve bir kazan-kazan anlaşması olan bu iş birliğiyle Japonya hem Mançurya'da hem de Kore'de Rus nüfuzunu kırmak ve buralara hâkim olmak istemiştir (Kissinger, 2014, 187).

Japonya bu dönemde 1904-1905 Rus-Japon Savaşı'nda hem Rus ordusunu hem de donanmasını yenerek Kore'de ve Güney Mançurya'da siyasi ve ekonomik üstünlük ele geçirmiş ve Rusya'dan *Sakhalin Adaları*'nın güneyini almıştır. Japonya bu savaşla ayrıca modern dönemlerde Batılı bir gücü mağlup eden ilk Asyalı devlet olmuş ve dönemin büyük güçleri arasına girmiştir. Böylece Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri ile ittifaka giren

Japonya bunun sonucunda Almanya'nın Çin'de sahip olduğu bölgeleri ele geçirmiş (Kissinger 2014, 188) ve bunları geri vermek için Çin'e karşı 1915'te *Yirmibir Talep* olarak bilinen anlaşma koşullarını öne sürmüştür. Bu anlaşma ile Japonya Çin'den Batılı devletlerin Çin'den aldığı imtiyazlara benzer imtiyazlar talep etmiştir. Çin ise bu anlaşmaya uzun süre direndikten sonra bu talepleri kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu gelişme Çin-Japon ilişkileri açısından çok önemli bir yere sahip olmuş ve Çinlilerin Japonlara karşı duydukları öfke ve güvensizlik bu olaydan sonra ateşlenerek milliyetçilik dalgasının ülkede yayılmasına sebep olmuştur (Yanzhong Huang, 2015). Bu doğrultuda, 1919'da imzalanan Versailles Antlaşması ile daha önce Almanların işgal ettiği *Shandong*'un Japonlara verilmesi, Çin'de büyük bir isyana sebep olmuştur. Bu vesileyle *4 Mayıs Hareketi* olarak bilinen ve milliyetçi-vatansever duygularla harekete geçen Çin halkı art arda gelen olaylardan sonra Japonlara büyük tepki göstermeye başlamışlar ve toplu protesto gösterileri düzenlemişlerdir. 1921-1922'de yapılan Washington Konferansları sonucunda, Japonya Versailles Antlaşması ile aldığı *Shandong*'u Çin'e geri vermiş ancak bu bölgede bazı hakları elinde tutmaya devam etmiştir (Adilijiang, 2019, 58).

1912'de ilan edilen Cumhuriyet'e rağmen 1927'ye kadar süren siyasal bir karmaşanın hâkim olduğu Çin'de ise Çin Milliyetçi Partisi olarak bilinen *Kuomintang*'ın lideri Sun Yat-Sen 1925'te ölmüş ve 1927'de kontrolü Chian Kai-shek ele almıştır. Bu dönemden itibaren Çin'in büyük bir kısmını yöneten ancak 1949'a kadar sürecek olan Çin İç Savaşı'nın başlamasına engel olamayan milliyetçi yönetim, 1931'de ve 1937'de Japonya'nın Mançurya'yı ve güneydeki kıyı bölgelerini işgaliyle güç kaybetmiş ve kuzeye doğru çekilmiştir. Bu dönemlerde milliyetçiler Çin'in iç bölgelerinde Japonya'dan daha çok Komünistlerle savaşmışlardır (Coble, 1991, 1-6). Japonya ise *Mukden Olayı'nı* bahane ederek işgal ettiği geniş Mançurya topraklarından sonra 1937'de Çin'in geri kalanını işgale başlayarak (Carr, 2010, 430) 1945'e kadar hem sivil hem de askerî açıdan korkunç savaş ve katliam tecrübelerine şahit olunacak dönemi başlatmıştır.

Bu dönemlerde Japonya'yı bu kadar saldırgan ve yayılcı yapan ise ülkede ani olarak meydana gelen siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal değişikliklerdir. 1868 Meiji Restorasyonu ile başlayan Japon modernleşmesi ile ülkede yüzyıllardır hüküm süren feodal sistem köklü bir şekilde dönüştürülmüştür. Hakimiyet ülkede uzun yüzyıllardır hüküm süren feodal Japon askeri liderleri olan *Daimyo*'lardan ve imparator adına hükmeden en güçlü askeri lider olan *Shogun*'dan alınarak bir nevi kutsal sayılan Japon İmparatoruna geri verilmiştir (Beasley, 1990, 61-65). Meiji Restorasyonu, bir grup elit yönetici tarafından tasarlanan kapsamlı bir reform süreci olarak işlemiş ve ulusal kalkınmanın merkezine "Zengin Ulus, Güçlü Ordu!"

(*Fukoku Kyohei*) sloganını yerleştirmiştir. Meiji Restorasyonu, Japon toplumunda eski Samuray kültürüne dayanan Bushido öğretisini yeniden canlandırmış ve bu kültürel değerler, Japon militarizminin temel taşı olmuştur. Japonya, bu dönemde Batı tipi bir “emperyalizm” benimseyerek bölgede nüfuz kurmayı hedeflemiş ve bu amaçla agresif bir dış politika izlemeye başlamıştır (Pyle, 2007, 87-97).

Bu dönemde tüm dünyayı etkileyen 1929 Büyük Buhranı’ndan önce 1927’de çöken Japon ekonomisi aynı Almanya’da olduğu gibi faşizmin ülkede gelişimine ve iktidarı eline almasına hız kazandırmıştır. Ekonomik çöküşün sebebini politikacıların suçu olarak gören halk, fanatik milliyetçiliğin ve imparator kutsamanın yuvası haline gelen ordunun ülke yönetimini kontrolü altına almasını desteklemiştir (Duman, 2020, 39). Japonya’da adeta yeniden kurulan rejim, Japon Gestapo’su olarak değerlendirebileceğimiz *Kempeitai* polis teşkilatı yoluyla muhalif görüşler ve hareketler üzerinde büyük bir baskı kurmuştur. Bir asker olan Savunma Bakanı Tojo Hideki’nin Ekim 1941’de başbakan olmasıyla daha yayılcı ve saldırgan bir dış politika izlemeye başlayan Japonya, Aralık 1941’de Pearl Harbor saldırısını gerçekleştirmiş ve ABD ile resmen savaşa girmiştir. Güçlü ABD Donanması sebebiyle deniz ulaştırma hatları kesilen ve başta petrol olmak üzere savaşın sürdürülmesi ve endüstriyel üretimin devam edebilmesi için elzem olan birçok hammadde kaynağından yoksun kalan Japonya, önce Midway Deniz Muharebesi’nde, ardından da Guadalcanal Muharebesi’nde aldığı darbelerle geri çekilmeye başlamış ve 1945 yazında ABD tarafından atılan iki atom bombası sonrasında teslim olmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesiyle Çin ve Japonya arasındaki savaş da sona ermiş, ancak 1931-1945 yılları arasında Japon işgali altındaki Çin topraklarında yaşananlar günümüze kadar etkisini sürdürmeye devam ettirmiştir. Bu sebeple iki ülkenin ilişkilerinde, tehdit algılarında ve toplumsal kimliklerinin şekillenmesinde büyük bir rol oynayan bu olaylar aşağıdaki iki alt başlıkta açıklanmıştır.

3.1.1. Çin-Japonya İlişkilerindeki En Büyük Problem: Japon Savaş Suçları

1931’den 1945’e kadar Çin’in büyük kısmını işgal altında tutan Japonlar, Almanların Avrupa’da Yahudilere ve Romanlara karşı yaptıklarının benzerini Çinlilere karşı yapmışlar ve çeşitli savaş suçları işlemişlerdir. Bunların ilki ve en büyüğü 1937 Nanjing Katliamı’nda 300 bin Çinlinin öldürülmesi ve 20 ila 80 bin arasında Çinli kadının kurbanı olduğu tahmin edilen toplu tecavüz olaylarıdır. Japon Ordusu işgal ettiği kentte sadece toplu tecavüz eylemleriyle kalmamış aynı zamanda bu kadınların bir kısmını da öldürmüşlerdir (Moore, 2010, 289). Japonya ayrıca, işgal süresince Mançurya’nın Harbin bölgesinde Japon Ordusuna bağlı 731. Bölüğün (*Unit 731*) kurduğu bir toplama kampında Çinli esirlerin üzerinde birçok deney

yapmış ve bu deneylerde yüzlerce Çinli korkunç şekilde yaşamını yitirmiştir. Bu deneyler Alman Doktor Josef Mengele'nin Auschwitz ve diğer toplama kamplarında Yahudiler üzerinde yaptığı deneylerle benzerdir(Beevor, 2014, 933-935).

Harbin'deki bu toplama kampında farelerin üzerinde de kimyasal ve biyolojik deneyler yapan Japonlar, 1945'te Harbin'den çekilirken Hıyarcıklı Veba (The Black Death) bulaştırdıkları fareleri şehre salmışlardır. Bu fareler de şehre yayıldıktan ve bir süre kuluçka dönemi geçirdikten sonra hastalıkları halka bulaştırmaya başlamış ve savaştan sonra da 30 bin Çinlinin ölmesine sebep olmuşlardır. Japonların Çinlilere karşı işledikleri bir diğer savaş suçu da Seks Kölesi (*Comfort Women*) olarak kullandıkları binlerce Çinli kadındır. Japon Ordusunun esir aldığı binlerce Çinli kadın, Japon ordu birliklerine dağıtılmış ve savaş boyunca seks kölesi olarak kullanılmışlardır. Japonların işgal süresince Çinlilere karşı yaptıkları bir diğer ağır muamele ise 40 bine yakın Çinli erkeğin tehlikeli ve ağır işlerde yetersiz beslenme ve kötü koşullar altında zorla çalıştırılmasıdır. Bu Çinlilerden büyük bir kısmı bu süreçlerde hayatlarını kaybetmişlerdir (Moore, 2010, 289-290). Böylece Çin'de Japonlara karşı gelişen kolektif bir düşmanlık algısı ortaya çıkmıştır.

3.1.2. Japon Savaş Suçlarının Çin-Japonya ilişkilerine Getirdiği Sorunlar

Japon savaş suçları, bugün halen Çin-Japonya ilişkilerindeki en büyük engellerden birini oluşturmakta ve iki toplum arasında bitmeyen bir düşmanlığa sebep olmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra işlediği savaş suçlarıyla ve soykırım suçuyla yüzleşen Almanya'nın aksine Japonya savaş boyunca başta Çin olmak üzere işgal ettiği hiçbir ülkede yaptıklarıyla yüzleşmemiş, hatta bunları zaman zaman inkâr etmiştir. Çin ile Japonya arasında ise bu savaş suçlarından kaynaklı üç büyük sorun gözükmektedir. Bunlardan ilki *özür konusudur*. Buna göre Japonya, özellikle 1931-1945 yılları arasında öldürdüğü ya da zulmettiği yüzbinlerce insan nedeniyle doğrudan Çin'den asla özür dilememiştir (Moore, 2010, 290). İşlediği savaş suçları yüzünden savaş sonrası mahkemede mahkûm edilen birçok Japon yöneticiye ve askere rağmen Japonya böyle bir adım atmamıştır. Çin ise bugün hala Japonya'dan Almanya'nın yaptığı gibi doğrudan bir özür ve yüzleşme beklemektedir.

Sorunlardan ikincisi ise başta Japon Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere diğer eğitici devlet kurumlarının ders kitaplarında Japonya'nın savaş boyunca işlediği savaş suçlarından bahsetmemesi ya da Japonya'nın bu olaylardaki sorumluluklarını reddetmesidir. Ayrıca bununla da sınırlı kalmayıp bu ders kitaplarında İkinci Dünya Savaşı anlatılırken, savaşın haklı amaçlar uğruna yapıldığı ve savaş sırasında yapılan fedakârlıkların unutulmaması gerektiği vurgulanmaktadır (Moore, 2010, 291). Sorunlardan üçüncüsü ise *Yasukuni*

Tapınağı'dır. Japon dini inancı olan Şintoizm'e uygun olarak ziyaret edilen bir tapınak olan Yasukuni, Japon Hükümeti tarafından savaşlarda ölen askerler ve görevliler için inşa edilen bir tapınaktır. Çin-Japonya ilişkilerinde soruna dönüşme sebebi ise İkinci Dünya Savaşı sonrası yargılanıp A Sınıfı (en yüksek kategori) savaş suçlusunu ilan edilen yirmi sekiz kişiden on dördünün ruhani olarak burada anılmasıdır. Bu on dört suçlunun içinde savaşın ve savaş suçlarının mimarı olan Başbakan *Hideki Tojo* da yer almaktadır. Bu durum da başta Çin olmak üzere Japonya tarafından işgal edilen diğer ülkelerde ciddi eleştiriye ve öfkeye sebep olmaktadır. Tapınak zaman zaman halen yüksek mevkideki Japon devlet görevlileri ve hatta başbakanlar tarafından da ziyaret edilmektedir (Moore, 2010, 293).

3.2. 1945-1989: Çift Kutuplu Sistemde Çin-Japon İlişkileri

Savaşın bitmesinin ardından Japonya işgale uğrarken, Çin'de 1949 yılına kadar iç savaş devam etmiş ve 1949'da Mao liderliğindeki komünistler galip gelerek Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu dönemin ilk yarısında Çin ile Japonya resmi olarak birbirlerini tanımadıkları için dikkate değer gelişmeler olmamıştır. Bu dönemde yoğun Amerikan etkisi altında olan Japonya, ABD ile 1951'de Güvenlik Anlaşması imzalayarak resmen müttefik olmuş ve bu doğrultuda politikalarla 1952'de Çin Cumhuriyeti olarak bilinen Tayvan'ı tanımıştır (He, 2013, 7). Mao yönetimindeki Çin Halk Cumhuriyeti ise bu dönemin ilk yarısında oldukça hareketli bir dış ilişkiler sarmalına girmiştir. 1945-1949 arasında Kuomintang'ı baş düşman olarak belirleyen Çin, Kuomintang'ı yenilgiye uğrattıktan sonra 1949'dan 1960'lara kadar Amerika Birleşik Devletleri'ni baş düşmanı olarak belirlemiştir (Vogel, 2010, 7553).

1972'ye kadar çok gergin olan ve her an bir nükleer savaş tehlikesinin olduğu çift kutuplu sistemde, Çin komünist bir rejim olarak ABD ile önce 1950'de Kore'de ve ardından 1960'larda Vietnam'da karşı karşıya gelmiştir. 1970'lerin başında ABD ile Çin ilişkilerinde büyük bir yumuşama başlamıştır. Bunun en önemli sebepleri ise ABD'nin Vietnam Savaşında yenilerek bölgeden geri çekilmeye başlaması ve Çin ile Sovyetler Birliği'nin 1960'larda ilişkilerinin bozularak 1969'daki sınır çatışmasıyla doruğa çıkan gerginlikleri olmuştur. Bunu bir fırsat olarak gören ABD Başkanı Richard Nixon'ın 1972'de Henry Kissinger'ın çabalarıyla Çin'i ziyareti ile iki ülke arasındaki ilişkiler normalleşmiştir. 1973 yılında ise ABD'nin Vietnam ile resmen ateşkes yapmasıyla bu ilişkiler hızla gelişmiştir. 1979 yılına kadar Çin Halk Cumhuriyeti yerine Tayvan'ı tanıyan ABD, 1979'a kadar devam eden statüko durumu içerisinde Çin Halk Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkilerini irtibat büroları yoluyla yürütmüştür (Ministry of Foreign Affairs of Japan, Diplomatic Bluebook 1972).

1972’de ABD-Çin ilişkisindeki normalleşmeyi gören Japonya ise 1972’de ABD’den de önce davranarak Tayvan yerine derhal Çin’i tanımış ve iki ülke arasında resmi diplomatik ilişkiler başlamıştır. 1972’den 1989’a kadar olan Çin-Japonya ilişkileri uzmanlar tarafında *Altın Çağ* olarak tanımlanmaktadır(Dreyer, 2016, 148-166). Bu dönemde iki ülke de çok hızlı bir şekilde ticari bağlar kurmuş ve özellikle müthiş bir ekonomik atılım içerisinde bulunan Japonya, Çin’i bir pazar olarak görerek yatırımlara başlamıştır (Vogel, 2010, 7553). 1972’de Japon Başbakan Tanaka’nın Çin’e, 1978’te de Deng Xiaoping Japonya’ya resmi ziyaretlerde bulunmasıyla bahar havası esen ilişkilerde bundan sonra da başbakan düzeyinde birçok ziyaret gerçekleşmiştir. 1978’de *Çin-Japon Barış ve Dostluk Anlaşması (PFT)* imzalanmıştır (Hem Zhou Enlai hem de Deng Xioping burada başta *adalar* olmak üzere birçok sorunu rafa kaldırmıştır). 1979’da ise Japonya, *Resmi Gelişim Yardımı (ODA)* adı altında Çin’e ekonomik yardıma başlamış ve bu yardımlar bir nevi ‘savaş tazminatı’ olarak algılanmıştır (He, 2013, 8).

80’li yıllarda ise Japonya ve Çin arasındaki en büyük sorunlardan olan bazı meseleler gündeme gelse de ciddi bir gerilim ortaya çıkmamıştır. Bu sorunlar 1982’de daha önce de bahsedildiği gibi Japon Savaş Suçlarını aklayan ders kitapları ve 1985’te Japon Başbakanı Nakasone Yasuhiro’nun *Yasukini Tapınağı*’nı ziyareti olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında ciddi krizler yaratacak bu olayların hiçbiri ilişkilerde ciddi problemler yaratmamış aksine bu dönemde iki ülkenin hükümet ve parlamento üyeleri 1980-1987 arası 5 kez ortak karar toplantıları düzenlemişlerdir. Aynı zamanda 1980’den 1989’a kadar başbakan ve genel sekreter düzeyinde neredeyse her yıl karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiştir. 1984’te “*21. Yüzyıl Çin-Japon Dostluk Komitesi*” toplantıları yapılmaya başlanmış ve Soğuk Savaş’ın bitmesinden aylar önce Japonya’dan üst düzeyde ilk kez geçmişte yaşanan olaylardan (savaş suçları) dolayı “pişmanlık duyulduğu” dile getirilmiştir (He, 2013, 8-13).

3.3. 1989’dan Günümüze: Uluslararası Sistemde Meydana Gelen Ani Değişimin Etkileri

1960’lı yılların sonu ve 70’li yılların başından itibaren ABD ve Japonya’nın Çin ile göreceli olarak iyi ilişkiler kurmalarının en önemli stratejik sebebi olan SSCB’nin ortadan kalkması, iki tarafın da birbirlerine bakışını ciddi anlamda değiştirmiştir. Özellikle 4 Haziran 1989’da Tiannanmen Meydanı’nda, Komünist Parti’nin sıkı kontrolündeki rejime karşı protesto gösterilerinde bulunan halkın üzerine 200 bin asker ve onlarca tank sevk edilerek binlerce insanın öldürülmesi, ABD ve Japonya’nın Çin’in hala nasıl bir yönetime sahip olduğunu hatırlamasını sağlamıştır. Bu olaydan çok kısa bir süre sonra SSCB’nin de resmen çökmesiyle Soğuk Savaş’ın neredeyse yarım yüzyıldır devam eden paradigması ortadan kalkmıştır.

Ortaya çıkan tek kutuplu uluslararası sistemde ise ABD hakimiyeti altında devletlerarası çekişmelerin önü açılmıştır. İlişkilerinin “altın çağını yaşayan Japonya ve Çin’e rağmen 1989’da Batılı devletlerin Çin’e uyguladığı ekonomik yaptırımlara katılan Japonya, Çin’e yaptığı resmi yardımları kesme kararı almıştır. Buna rağmen 1992’ye kadar iki ülke de en üst düzeyde ziyaretleri karşılıklı olarak sürdürmüştür (Moore, 2010, 301).

Değişen uluslararası sistemle birlikte ideolojilerin yerini alan milliyetçi duygular ve artık hissedilmeyen SSCB tehdidi, iki ülkenin de dış politikalarının yeniden değerlendirilmeye başlamasına sebep olmuştur. Bu bağlamda bu döneme kadar ciddi bir sorun kaynağı olmayan kime ait olduğu tartışmalı ada, adacık ve kayalıklar büyük bir problem olarak ortaya çıkmıştır. Bu problemlerden en büyüğü ise *Senkaku* ada, adacık ve kayalıkları olmuştur. Hepsinin toplamı ancak 6 km² olan ve üzerinde hiçbir yerleşim olmayan bu adaların statüsü on yıllardır tartışmalı olsa da sorun olarak ortaya çıkması Soğuk Savaş sonrasında olmuştur. Bu adaların egemenliği konusu, iki sebepten dolayı hem Çin hem de Japonya için çok önemlidir. Bunlardan ilki bu adaların 40 bin km² kıta sahanlığı ya da Münhasır Ekonomik Bölgeye (MEB) sahip olmalarıdır. İkincisi ise 1968’de bu adaların çevresinde tespit edilen muhtemel hidrokarbon kaynaklarıdır (Pan, 2007, 72).

İki devlet tarafından da Soğuk Savaş sonrasında hatırlanan bu adalar, ilk olarak 1990’da Japonya’nın bir takım inşa faaliyetlerine başlanmasına izin çıkarmasıyla gündeme gelmiştir. Bu duruma adalar üzerinde sahiplik iddia eden bir başka ülke olan Tayvan’ın tepkisi, Çin’in de hemen konuya dahil olmasını sağlamıştır. Çin’in 1992’de “Karasuları ve Mücavir Alanlar Yasası” ile *Senkaku* Adaları’nın kendisine ait olduğunu ilan etmesiyle sorun bir anda tamamen Japonya-Çin arasındaki bir probleme evrilmiştir. Japonya buna karşılık bu bölgede 1996’da Münhasır Ekonomik Bölge ilan ederek *Senkaku* Adaları’nı ve çevresini kendisine ait olarak göstermiştir. 1996’dan itibaren bazı Çinli protestocuların adalara çıkma çabaları ve Japon sahil güvenlik güçlerinin bunları engellemeleriyle birlikte bu problem fiziksel bir çatışmaya da dönüşmüştür (Pan, 2007, 75).

İki ülke arasında adalardaki egemenlik sorunu üzerine alevlenen ya da hatırlanan eski düşmanlık başka alanlara da sıçramıştır. Bu dönemde Çin’in devam eden nükleer silah testlerini protesto eden Japonya’da, Başbakan’ın Yasukuni Tapınağı’nı ziyareti iki ülke arasındaki ilişkileri daha da gerginleştirmiştir. Bunun üzerine Soğuk Savaşın bitiminden sonra ilk kez 1997 yılında ABD ve Japonya askeri anlaşmalarını yenilemişler ve yeni bir anlaşma yapmışlardır (Moore, 2010, 294). 1999’da ise Çin yönetimi kendi ilan ettiği Münhasır Ekonomik Bölge alanları çerçevesinde egemenliği tartışmalı adaların etrafına hem savaş hem

de araştırma gemileri göndererek daha proaktif bir politika izlemeye başlamıştır. 2000 yılında ise Japon bir grubun Senkaku'ya çıkararak bir tapınak inşa etmeye başlaması iki ülkeyi bir kez daha karşı karşıya getirmiştir.

2004-2005 yılları Çin ve Japonya arasındaki dondurulmuş düşmanlıkların Senkaku Adaları üzerinden tekrar alevlendiği yıl olmuştur. 2004 yılında Senkaku adalarına yaklaştığı söylenen iki Çinli balıkçı gemisi Japon Sahil güçleri tarafından saldırıya uğramış ve aynı yıl bir grup Çinli bu tartışmalı adalara çıkarma yapmışlardır. Ancak bu grubun Japonlar tarafından tutuklanarak alıkonulması Çin'den sert eleştiriler gelmesine sebep olmuştur. Bunun üzerine Çin'in Osaka'daki konsolosluğuna sağcı bir grup Japon otobüsle girmeye çalışarak binaya çarpmıştır (Pan, 2007, 76). 2004 yılı ayrıca üzerinde anlaşma olmayan deniz alanlarında gaz arama çalışmaları yüzünden gerilimlerin yaşandığı bir yıl olmuştur. İki ülke karşılıklı olarak bu alanlarda aramalar yapmaya ve sondaj faaliyetlerine başlamışlar, Japonya ise bir adım daha ileri giderek 2005 yılında bu alanlar için lisans çıkartarak özel şirketlere ihaleler vermeye başlamıştır. Bu olaylardan sonra Çin yönetimi Japonya'nın dayatmalarını kabul etmediğini ve asla etmeyeceğini açıklamış ve bunların sonucunda 2002'den 2006 yılına kadar iki ülke karşılıklı olarak resmi ziyaretleri durdurma kararı almıştır. Bu dönemde Çin'de halk arasında Japonlar için zaten mevcut olan negatif duygular daha da açığa çıkmış ve onlarca kentte Japonya'ya karşı ateşli protestolar gerçekleşmiştir (He, 2013, 8).

2006 yılından 2009 yılına kadar ise ilişkilerde göreceli ancak yüzeysel olduğu sonradan anlaşılan gelişmeler yaşanmıştır. 2007 yılında iki ülke tartışmalı deniz alanlarında tansiyonu düşürmeye yönelik yapmaya başladıkları görüşmeleri 2008 yılında bir noktaya getirmeye başarmışlar ve bu bağlamda Doğu Çin Denizi'ni "barış, iş birliği ve dostluk denizi" yapma amacıyla bazı alanlarda ortak keşif ve sondaj faaliyetleri yürütme kararı almışlardır. Ancak bu durum 2010 ve 2011 yıllarında yerini hemen tekrar tek taraflı uygulamalara bırakmış ve tartışmalı deniz alanlarında yine çatışmacı bir durum ortaya çıkmıştır. Bu dönemdeki en önemli değişim Çin'in bu konuya yaklaşımındaki farklılık olmuştur. Bu yıllardan itibaren daha aktif ve iddialı bir tutum izlemeye başlayan Çin, Japonya'nın egemenlik iddia ettiği alanlara birçok kez girerek Japonya'nın egemenliğini ihlal etmeye başlamıştır. İki ülkenin durmadan gerilen ilişkileri 2012 yılında Japonya Parlamentosu'nun Senkaku Adaları'nı resmen millileştirmesiyle zirveye çıkmıştır (He, 2013, 8). Çin de buna karşılık olarak bu tarihten itibaren karakol gemilerini bölgeye sevk etmeye başlamış ve Japonya ile ikili görüşmeleri askıya aldığını duyurmuştur. Ayrıca halk tarafından da Japonya'ya ve onun temsilciliklerine karşı Çin'in birçok bölgesinde şiddet içeren protestolar yapılmıştır. Çin,

Japonya'nın bu hamlesine karşılık ayrıca 2013 yılında Doğu Çin Denizi'nde Senkaku Adaları'nı da kapsayacak şekilde Hava Savunma Tanıma Bölgesi (*Air-Defense Identification Zone*) ilan etmiş ve bu bölgede hem denizde hem de havada askeri faaliyetlerini sıklaştırmıştır (Moore, 2010, 287).

Bu gerginliklerden sonra ABD Başkanı Barack Obama ilk kez sorun olan bölgelerin “ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması” içerisinde olduğunu açıklayarak artan Çin etkisine ve aktivitelerine karşı Japonya'nın yanında açık bir pozisyon almıştır. Obama ayrıca Japonya ve Çin'in herhangi bir yanlış anlama ya da yanlış hesaplama üzerine atacağı adımlarla ABD'yi Çin'e karşı silahlı bir çatışmaya çekebileceğini söylemiştir. Bu gelişmelerden birkaç ay sonra ise Xi Jinping ve Shinzo Abe buluşmaları da iki ülke aralarındaki tansiyonu düşürebilmek için 4 maddelik bir konsensusa varmışlardır (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 7 November 2014). Bu konsensusa göre;

1. İki ülke ortak stratejik çıkarlar doğrultusunda iki taraflı olarak yararlı olan ilişkileri geliştirmeye devam edecekler,
2. İki ülke aralarındaki ‘tarihsel sorunlar’ konusunda ‘bazı’ konularda görüş birliğine vardılar (Esasında sorunlarda değil çeviride bile bir görüş birliği bile olmamıştır),
3. İki ülke tartışmalı bölgelerde aralarında görüş farklılığı olduğunu kabul etmişlerdir. Yani Çin ve Japonya bir anlamda anlaşmazlık konusunda anlaşmaya varmışlardır.
4. İki ülke siyaset, diplomasi ve güvenlik konularında ikili ve çoklu kanallar üzerinden diyalogu sürdürme konularında anlaşmaya varmışlar ve bunun için de iki ülke arasında bir ‘kriz yönetim mekanizması’ kurulması planlanmıştır (Shapiro, 2019, 7).

Bu “kriz yönetim mekanizması” da dört yıl süren ve bu sürede yapılan dokuz görüşmeden sonra ancak 2018 Haziran ayında hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda iki ülke havada ve denizde olası karşılaşmaları veya çatışmaları engelleyebilmek için bir de kırmızı hat (*hotline*) kurmuşlardır. Ancak bu arada iki ülke arasındaki gerginlik 2016 yılında havaya da sıçramış ve iki Japon F-15 ile iki Çin Su-30 uçakları tartışmalı deniz alanları üzerinde çarpışma tehlikesi geçirmişlerdir. Ayrıca 2018 sonbahar aylarında ABD ve Japonya Çin'e karşı “Keen Sword” adıyla o zamana kadar yapılan en geniş ve kompleks savaş oyununu gerçekleştirmişler ve oyunun tatbikat kısmına 47 bin Japon Askeri, 10 bin de Amerikan deniz piyadesi katılmıştır (Mcgrath, 2018). Bu durum da 2018 yılında hayata geçen kriz yönetim mekanizmasına rağmen iki ülke arasında her geçen gün güç dengesi aleyhine bozulan Japonya'nın konuya aslında nasıl baktığını özetler bir gelişme olmuştur.

Japonya'nın Çin'in yaptığı tek taraflı girişimlerden olan rahatsızlığı 2024 yılında da devam etmektedir. Bu doğrultuda Japonya Dışişleri Bakanlığı'ndan art arda açıklamalar gelmekte, raporlar yazılmakta, broşürler yayınlanmakta ve haritalar dolaşıma sokulmaktadır. Tartışmalı bölgelerin başında gelen Doğu Çin Denizi'nde anlaşmaya rağmen Çin'in tek taraflı olarak petrol ve gaz arama-çıkarma platformları kurduğuna işaret eden ve bunların fotoğraflarını raporlar halinde yayınlayan Japonya, 2008 yılında imzalanan anlaşmaya işaret ederek Çin'in tek taraflı bu girişimlerden uzak durması gerektiğini belirtmiştir. (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 5 June 2023). Ayrıca iki ülke arasındaki en çekişmeli konulardan biri olan Senkaku Adaları için de benzer açıklamalar devam etmektedir. Japonya Dışişleri Bakanlığı Senkaku Adalarını tarihsel olarak Japonya'ya ait olduğunu iddia eden belgelerin olduğu, haritaların gösterildiği ve kendi lehlerine olan hukuki durumun açıklandığı bir Senkaku Adaları raporu yayınlamış, (The Senkaku Islands, March 2023), Bunu 2021'de çeşitli görseller, infografikler ve haritaların desteklediği bir kitapçık takip etmiş (*The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion, 2021*) ve son olarak 2024 yılında Çin'in Senkaku Adaları çevresindeki sularda savaş gemileri ve sivil gemiler yoluyla gerçekleştirdiği ihlaller dile getirilmiştir (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 1 April 2024).

4. TEHDİT DENGESİ TEORİSİ BAĞLAMINDA ÇİN VE JAPONYA İLİŞKİLERİNİN ÜÇ FARKLI DÖNEMİ

Çalışmanın bu noktaya kadar olan kısmında Çin ve Japonya ilişkileri üç tarihsel döneme ayrılarak ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Buna göre üç döneme bölünen üç ilişki evresi farklı uluslararası sistemlerin olduğu zamanlara denk gelmektedir. İlk olarak 19. yüzyılın sonundan 1945'e kadar olan dönemde çok kutuplu bir sistem varken Çin ve Japonya Uzak Asya'da en güçlü iki toplum olarak birbirleriyle mücadele etmeye ve sonunda savaşıma başlamışlardır. Burada her iki devletin de temel tehdit algılamaları birbirlerine bağlıdır.

1945-1989 arasındaki katı çift kutuplu sistemde ise Çin ve Japonya aralarında var olan büyük düşmanlığa rağmen kendi tarihlerindeki "altın çağı" yaşamışlar ve göreceli olarak gerilimsiz bir ilişki geliştirmişlerdir. Bu durumun başlıca sebepleri ise iki ülkenin de birbirlerinden değil başka güçlerden daha büyük tehditler algılamaları olmuştur. 1989'dan günümüze kadar olan tek kutuplu ya da gevşek tek kutuplu dönemde ise yukarıda da görüldüğü gibi iki ülke ilişkileri bir anda kötüleşmiş ve bir süre sonra çatışmacı bir hal almıştır. Bunun sebebi de daha önce kendilerine tehdit olarak gördükleri Soğuk Savaş'ın Dehşet Dengesi'nin (*Balance of Terror*) ve Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkarak iki ülkenin de birbirlerinden başka tehdit kaynağı algılamamaya başlamalarıdır. Bu bağlamda aşağıda Stephen Walt'un Tehdit Dengesi

Teorisi'ne göre tehdit algılarının belirlendiği dört değerlendirme birimi kapsamında Çin ve Japonya'nın yukarıda anlatılan üç sistem dönemdeki ikili ilişkileri tartışılacak ve bu ikili ilişkilerin o dönemlerdeki mevcut uluslararası sistemin etkileriyle nasıl şekillendiği anlatılacaktır. Böylece tarihsel bağlamda Çin ve Japonya'nın sahip olduğu ilişkiler uluslararası sistemin içerisinde görülmüş olacak ve ikili ilişkilerin aldığı şekillerin tehdit algısına göre değerlendirildiği ortaya konulmuş olacaktır.

4.1. 19. Yüzyılın Sonundan 1945'e Kadar Çok Kutuplu Sistem

19. yüzyılın sonlarında 1945'e kadar olan süreçte Uzak Asya'nın en büyük iki gücü olan ve bu dönemde kendileri üzerinde birbirinden daha ciddi başka bir tehdit hissetmeyen Çin ve Japonya, yayılcı politikalarıyla ilk olarak Kore yüzünden savaşmışlar ve ardından da birbirleriyle olan rekabetlerine devam etmişlerdir. Bunun en büyük sebeplerinden biri de bölgede daha önce söz sahibi olan Avrupalı devletlerin birbirlerine karşı giriştikleri güç mücadelesi ve uğraştıkları Birinci Dünya Savaşı olmuştur. Bu dönemde Uzak Asya'da neredeyse baş başa kalan Çin ve Japonya'nın 1945'e kadar sürekli birbirleriyle geçen mücadeleleri Tehdit Dengesi Teorisi'ne göre değerlendirildiğinde gayet doğal gözükmetedir. Çünkü bu bölgeyle tek kara bağlantısı olan Avrupalı güç Rusya'yı da Japonya 1905'te saf dışı bırakmıştır. Japonya'nın burada asıl "tehdit" olarak belirmesindeki ana etken 1868'deki Meiji Restorasyonu'ndan sonra çok büyük bir hızla gelişmesi ve büyük güçler arasına katılan tek Asyalı devlet olmasıdır.

Japonya'nın Çin'e göre sahip olduğu koşulları kıyasladığımızda Toplam Güç, Coğrafi Yakınlık, Saldırı Kabiliyetleri ve Saldırgan Niyetler büyük bir farklılık göstermiştir. Buna göre 1890-1913 arasında sanayileşmenin kanıtı olarak kentsel nüfusunu iki kat artıran Japonya, ağır sanayide kaynak ihtiyacını karşılayabilmek için demir, çelik ve diğer metallerin üretimine başlamış; ordunun ve özellikle donanmanın kabiliyetlerini batıdan getirilen uzmanlar yoluyla artırmış ve en önemlisi bu dönemde o zamana kadar dünyadan yalıtılmışlıkları sebebiyle sahip olduklarına inandıkları saf kültürleri, Japonlarda diğer milletlerden üstün olduklarına dair bir inanca sebep olmuştur. Bu durum Japonların önce milliyetçi duygulara ardından da faşizmin hüküm sürdüğü bir yönetim altına girmelerine yol açmıştır. Japonlar ayrıca pazar ve hammadde arayışında bu "toplumsal kimliği" kendi yayılcılıklarına meşrutiyet oluşturan bir zemin olarak araçsallaştırmışlar ve *Büyük Doğu Asya'yı Yaratma ve Yönetme* amacıyla başta Çin olmak üzere bütün bölge devletlerine karşı büyük bir tehdit oluşturmaya başlamışlardır(Pyle, 2007, 28-31). Ancak bu tehdidin soyut bir halden somut bir hale dönüşmesini sağlayan durum önce materyal sahada ortaya çıkmış ve bu

dönemde Japonya hem Toplam Güç hem Saldırı Kabiliyetlerini artıracak hem de coğrafyanın etkisini (Coğrafi Yakınlık) en aza indirecek materyal gelişime sahip olmaya başlamıştır.

Bu durum ilk olarak aşağıdaki tabloda hemen fark edilecek şekilde gösterilmektedir. 1880-1914 yılları arasında askeri personel sayısı verilen büyük güçler arasında Asyalı tek güç olan Japonya 1880'den 1914'e kadar bu sayıları en çok artıran dördüncü ülkedir:

Tablo 1. 1880-1914 Arası Devletlerin Askeri Personel Sayıları (bin kişi)

	1880	1890	1900	1910	1914
Rusya	791	677	1.162	1.285	1.352
Fransa	543	542	715	769	910
Almanya	426	504	524	694	891
İngiltere	367	420	624	571	532
Avusturya- Macaristan	246	346	385	425	444
İtalya	216	284	255	322	345
Japonya	71	84	234	271	306
ABD	34	39	96	127	164

Kaynak: Kennedy, Paul M. (1988). The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000. London, s. 203.

Aşağıdaki tabloda ise gösterildiği üzere Japonya, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın ilk yarısında askeri alanda en önemli Saldırı Kabiliyeti geliştirme sahası olan ve coğrafi engelleri aşma açısından çok önemli bir gösterge olan deniz kuvvetlerine büyük bir yatırım yapmıştır. Japonya, 1880'den 1914'e kadar olan dönemde sahip olduğu savaş gemilerinin toplam tonajında yarıştığı tüm ülkelere göre modernleşmeye çok geç bir tarihte başlamasına rağmen çok büyük bir atılım gerçekleştirmiş ve İngiltere, Amerika ve Almanya'nın ardından en büyük donanmaya sahip dördüncü devlet olmuştur.

Tablo 2. 1880-1914 Arası Devletlerin Savaş Gemilerinin Toplam Tonajı (bin ton)

	1880	1890	1900	1910	1914
İngiltere	650	679	1.065	2.174	2.714
Fransa	271	319	499	725	900
Rusya	200	180	383	401	579
ABD	169	240 (?)	333	824	985
İtalya	100	242	245	327	498
Almanya	88	190	285	964	1.305
Avusturya- Macaristan	60	66	87	210	372
Japonya	15	41	187	496	700

Kaynak: Kennedy, Paul M. (1988). *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. London, s. 203.

Japonya Birinci Dünya Savaşı'ndan İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde yukarıda tablolarda net bir şekilde gözükken materyal gücünü ve kabiliyetlerini artırmaya devam ettirmiştir. Nitekim Büyük Güçler arasında 1913'ten 1938'e değin mal üretim oranı en çok artan ülke Sovyetler Birliği olmuş; Saldırı Kabiliyetlerini artıran ve emperyal planlar içerisindeki faşist bir yönetimin politikaları doğrultusunda Saldırgan Niyetleri ortaya çıkan Japonya ise ikinci sırada yer almıştır. Aynı dönemde dünya ortalaması 1,8 kat artarken Sovyetler Birliği mal üretimini yaklaşık 8,5 kat, Japonya ise 5,5 kat artırmıştır (Kennedy, 1988, 299)

İkinci Dünya Savaşı'nda ve ona gidilen süreçte iki ülke arasındaki ilişkilerin dip dönemini yaşaması ve topyekûn savaş durumuna geçilmesini sağlayan ana etken ise Tehdit Dengesi Teorisi bağlamında değerlendirildiğinde şu şekilde anlaşılabilir: Japonya'nın yukarıdaki verilerden anlaşıldığı üzere Toplam Gücünü dikkat çekisi şekilde artırması, buna uygun

olarak başta deniz kuvvetleri olmak üzere saldırı kabiliyetlerini genişletmesi ve aynı dönemde Nazi Almanyası'nın Doğu Avrupa'da üstün-ari ırk olarak *Lebensraum* arayışlarında olmasına benzer şekilde Japonya'da da benzer bir siyasal ortamla birlikte Saldırgan Niyetlerin ortaya çıkmasıdır. Nitekim çalışmanın Çin-Japon İlişkileri Tarihi alt başlığında bahsedildiği üzere toplumsal kültüründen aldığı ilhamla yeni militarist kimliğini hızla şekillendiren ve 1931'de Mançurya'yı, 1937'de Çin'in tamamını işgale başlayan Japonya, yayılmacı/emperyal bir resmi devlet ideolojisi ile sistemsel düzeyde revizyonist bir devlet olarak ortaya çıkmıştır.

Bu durum aynı zamanda Japonya'nın çok kutuplu sistemin giderek sivrilen ülkesi ABD'yi ve ABD Deniz Kuvvetleri'ni kendisine büyük bir tehdit görmesi durumunu da ortaya çıkarmıştır. Başta Çin olmak üzere saldırdığı diğer Uzak Doğu Asya ülkelerine erişimi sağlayan ve kendi materyal gücünün devamı için gereksinim duyduğu hammaddeleri Japon adalarına getiren deniz ulaştırma hatlarının (*sea lines of communication*) ABD tarafından tehdit edildiğini düşünen Japonya, 1941 yılında Pearl Harbor'da ABD Donanması'na yönelik sürpriz bir saldırı başlatmıştır. Ancak bu durum çalışmanın temel hipotezlerinden birini oluşturan “iki ülkenin kendilerine karşı sistem kaynaklı olarak diğer ülkelerden bir tehdit hissettiklerinde iyi ilişkilere sahip oldukları” fikriyle çelişmemektedir. Nitekim Japonya halihazırda savaşta olduğu Çin işgalini sürdürebilmek ve oraya olan erişimi ve operasyonları sürdürebilmek için bir önlem olarak ABD'ye saldırısını gerçekleştirmiştir.

4.2. 1945-1989 Çift Kutuplu Sistem

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra ortaya çıkan katı ideolojik bloklaşma ve ABD ile SSCB arasında nükleer bir savaş tehdidi ve bunun sisteme getirdiği göreceli stabilizasyon yani Dehşet Dengesi ile olası sonuçları (*MAD - Mutually Assured Destruction*) bu dönemde Çin-Japonya ilişkilerinde ana çerçeveyi sağlayan sistemsel etki olmuştur. İki ülke de sistem düzeyinde gereklilik olarak iki süper güç arasındaki gerilimin getireceği maliyetin hesaplamaları altında ikili ilişkilerde gerilimi arka plana atmış ve iki ülkenin de komşusu olan Sovyetler Birliği kaynaklı tehdit algısı sebebiyle ilişkilerde altın çağ yaşanmıştır. Ayrıca bu dönemin ilk yarısında Amerikan işgali ve kontrolünde olan Japonya ve hem ideolojik olarak hem de Kore ve Vietnam Savaşları nedeniyle kendine tehdit olarak Amerika'yı gören Çin, ikili ilişkilerde bu durumun getirdiği kısıtlı manevra alanı sebebiyle birbirlerini tehdit olarak algılama fırsatı bulamamışlardır.

Bu dönemde ekonomik alanda ikinci bir Japon Mucizesi'ne imza atan Japonya, hem saldırı kabiliyetleri hem de saldırgan niyetler açısından tamamen arındırılmış bir dönem geçirmiştir. Bu dönemin başlangıcından sonuna kadar Liberal Demokrat Parti tarafından

yönetilen Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası hazırlanan anayasanın 9. maddesi uyarınca saldırı amacıyla ordu kurması yasaklandığı için ülke yalnızca savunma amaçlı kurulan silahlı kuvvetler olan "Öz Savunma Kuvvetleri'ne" sahip olabilmıştır (Berger, 2014, 372-373). Bu sebeple Çin tehdit dengesi teorisinin açıkladığı gibi göreceli Toplam Gücü artan ancak Saldırı Kabiliyetleri ve Saldırgan Niyetleri kaybolan Japonya'yı somut bir "tehdit" olarak algılamamıştır.

Çin geleneksel rakibi Japonya'yı böyle algılamak, bu dönemde kendine tehdit ve düşman olarak önce Kuomintang'ı, 1949'dan sonra ABD'yi ve 1960'lardan sonra ise Sovyetler Birliği'ni görmüştür. 1960'lardan sonra Sovyetler Birliği'ni tehdit odağının merkezine yerleştiren Mao, bu dönemde ABD'yi - ve dolayısıyla onun himayesinde olan Japonya'yı - "kullanışlı bir rakip" olarak görmüş ve Sovyetler Birliği'ni dengelemek için ilişkilerini geliştirmiştir (Christensen, 1996, 4-5). Bu sebeple Japonya'ya karşı Saldırgan Niyetlere sahip olmayan Çin Halk Cumhuriyeti, ayrıca Toplam Güç kriterleri açısından da "Büyük İleri Sıçrama" ve "Kültür Devrimi" gibi büyük projeler sebebiyle ciddi zarar görmüştür. Bu doğrultuda, Çin 1964'ten itibaren nükleer silaha sahip olsa da geleneksel rakibi olan Japonya'ya karşı gergin çift kutuplu sistem içerisinde somut düşmanlık adımları atmamış ve arada olan sorunları geri plana itmiştir. Bunların arasında ise tarihsel kısımda açıklandığı gibi savaş suçları, savaş tazminatı ve sınır anlaşmazlıkları gibi büyük sorunlar bulunmaktadır.

Öte yandan, Çin bu dönemde Japonya dışında tehdit algıladığı birçok komşusuyla sınır sorunları yaşamıştır. Örneğin 1962 ve 1967 yıllarında Hindistan ile çok ciddi sınır çatışmaları meydana gelmiştir. 1962'de Hindistan ile Arunachal Pradesh bölgesinde, 1967'de ise Sikkim bölgesindeki sınır anlaşmazlıkları nedeniyle karşı karşıya gelinmiş ve iki ülke arasında sınırlı savaşlar olmuştur. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nden gelen tehdit algısının büyümesi ile Sovyetler Birliği ile de büyük bir gerilim ortaya çıkmış ve iki ülke arasında Mançurya'daki sınır anlaşmazlıkları sebebiyle sınırda çatışmalar meydana gelmiştir. Çin bu dönemde Vietnam ile de sorunlar yaşamış ve 1970'lerde ideolojik sorunlar, sınır anlaşmazlığı ve Kamboçya üzerindeki hakimiyet mücadelesi nedeniyle artan gerilim sonucunda 1979'da Vietnam ile savaşmıştır. Sınır anlaşmazlığı kaynaklı sorunlar bu dönemde Moğolistan ve Bhutan ile de yaşanmış ve Çin birçok kez geri adım atmayarak bu konudaki agresif dış politikasını sürdürmüştür (Jebb, 2023). Ancak bu dönemde Japonya ile olan ilişkilerde geçmişten gelen çok daha derin sorunlara rağmen hem "öncelik verilecek bir tehdit algılanmadığı" hem de ABD himayesinde olduğu için karşı karşıya gelinmemiş ve çatışmalar yaşanmamıştır.

4.3. 1989'dan Günümüze Tek Kutuplu veya Gevşek Tek Kutuplu Sistem

ABD ile 1945'ten beri devam eden Soğuk Savaş'ta 1985'te Gorbachev reformları ile sarsılan Sovyetler Birliği, bu reformların öncülük ettiği 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ile parçalanma sürecine girmiş ve 26 Aralık 1991'de de resmen parçalanarak çift kutuplu uluslararası sistemin resmen sona ermesini sağlamıştır. Yeni dönem 1990'ların başlarında her ne kadar kapitalizmin ve liberal demokrasilerin zaferi olarak nitelendirilse de Çin ve Japonya ilişkilerinde de görüldüğü gibi milliyetçiliğin, ulusal çıkarların ve geçmişin yüklerinin tüm ağırlığıyla geri döndüğü bir dönem olmuştur. Sovyetler Birliği'nin parçalanmasıyla o dönem tüm tehditlerin kalktığını hisseden Çin ve Japonya, her iki ülkede de dikkate değer bir değişim olmadığı halde, bir anda düşmanlıklarını hatırlamışlar ve sorunlu tüm konuları süreç içerisinde kaldırdıkları raflardan indirmişlerdir.

Gregory Moore'un Japon gazetesi *Yomiuri Shimbun*'un araştırma departmanı ve Ming Wan'ın *Sino-Japanese Relations* kitabından veriler toplayarak oluşturduğu tabloda yıllara göre Japonların Çin'e karşı duydukları güven gösterilmektedir. Bu tabloya bakıldığında Soğuk Savaş'ın bitiş yılı olan 1989'daki ani düşüşün, uluslararası sistemin değişimiyle tehdit algılarının da bir anda nasıl değiştiğine işaret etmektedir. Buna göre Japonların Çinlilere karşı duydukları güven 1984'te Gorbachev reformlarından önce yüzde 43 iken 1989'da sadece yüzde 8'de kalmıştır (Moore, 2010, 300).

Tablo 3. Japonların Çinlilere Karşı Duydukları Güven

Yıl	1978	1980	1983	1984	1986	1989	1992	1997	1999
Güven (%)	24	37	27	43	32	8	18	8	12

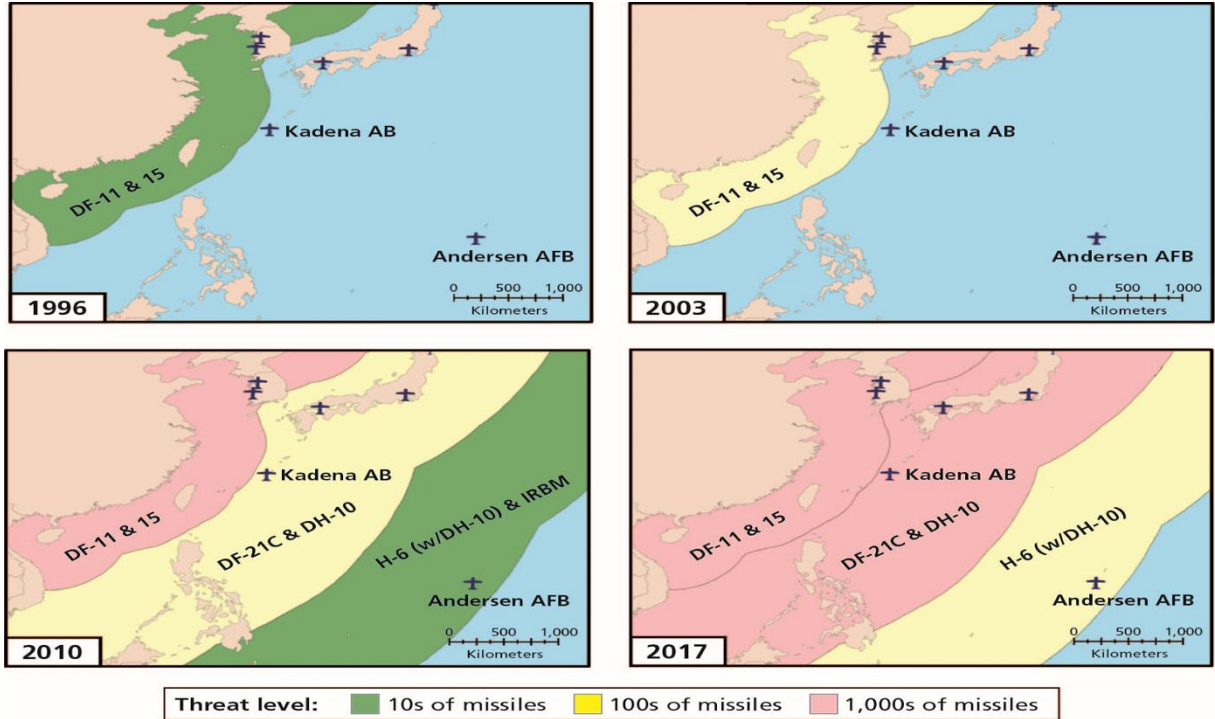
Kaynak: Moore, Gregory. (2010). "History, Nationalism and Face in Sino-Japanese Relations". *Journal of Chinese Political Science*. Vol 15. s. 300.

İki ülkenin uluslararası sistemin değişimiyle birbirlerine bakışlarının da değiştiğinin en net kanıtlarından biri de Senkaku Adaları sorunu olmuştur. İlk olarak Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan ve 1968 yılında da çevresinde hidrokarbon kaynakları olduğu belirtilen bölge, o dönemde hem Çin hem de Japonya tarafından görmezden gelinmiş, ancak Soğuk Savaş'ın hemen ardından iki ülke tarafından da tartışmaya açılmış ve bir çatışma konusu haline gelmiştir. Öte yandan 1945'ten sonra hemen hemen hiç konuşulmayan Japon Savaş Suçları ve Japonların *özür konusu, ders kitapları ve Yasukuni Tapınağı* sorunları üzerinden yürüttüğü

inkâr politikası, bu dönemde Çin açısından büyük sorun olmaya başlamış ve Çin’de Japonya’ya karşı büyük toplumsal tepkilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Öte yandan 1989’dan günümüze kadar olan yaklaşık 35 yıllık dönemde, 1950-1980 arasında yaşanan 30 yıllık Japon ekonomik mucizesine benzer bir mucize bu sefer Çin tarafından gerçekleştirilmiştir. Çin özellikle 2000’li yıllarda hem askeri hem de ekonomik dengeleri kendi lehine çok belirgin bir şekilde bozmuş ve Japonya için gerek nüfusu gerek askeri kabiliyetleri gerekse de ekonomik gücüyle büyük bir tehdit haline gelmiştir. Nitekim Çin’in GSYİH’si 2010 yılında ilk kez Japonya’ninkini geçerek ABD’den sonra dünyada ikinci sıraya oturmuştur. Saldırı Kabiliyetleri açısından ise Çin’in bu dönemde teknolojik olarak geçirdiği değişim büyük bir başarı olarak gözükmektedir. Eldeki verilere göre Çin Halk Cumhuriyeti nükleer füze kullanmadan kendi çevresinde bulunan tüm Japon askeri hedeflerini ve Japonya’nın en büyük koruyucusu olan Amerikan üslerini çok kısa bir süre içinde yok etme kabiliyetine erişmiştir. Çin’in Japonya’daki ve Guam’daki Amerikan üslerini vurması için 10 yıl önce 100 civarı seyir ve balistik füzesi varken bugün bu sayı binlerce olmuştur. Aşağıdaki haritada bu durum yaklaşık menzillerle beraber gösterilmiştir (Takahashi ve Sayers, 2019).

Harita 1. Çin’in Balistik Füze Menzilleri Kapsamındaki Amerikan Üsleri

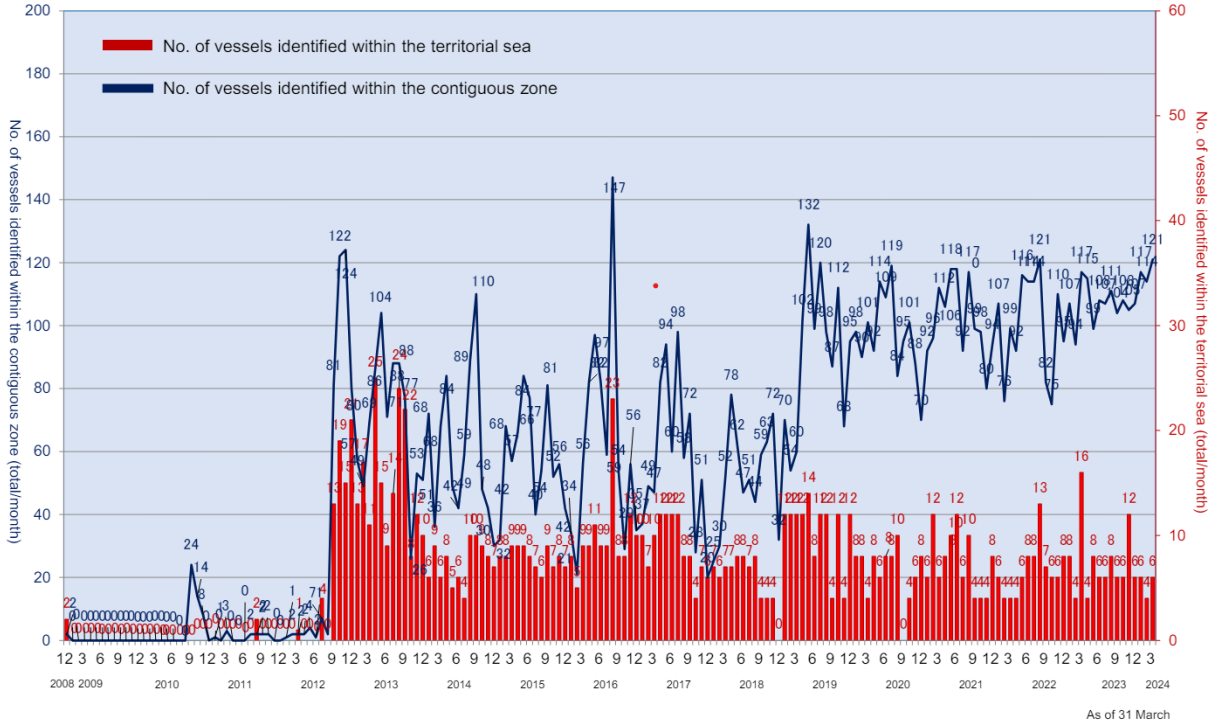
RAND RR392-3.1

Kaynak: Takahashi, Sugio ve Sayers, Eric. (2019). “America and Japan in a Post-INF World”, War on the Rocks, warontherocks.com/2019/03/america-and-japan-in-a-post-inf-world/ E.T. 2 Şubat 2024.

Buna göre olası bir senaryoda Çin'in sahip olduğu bu kabiliyetlerle 6-9 dakika içinde 200'den fazla uçağı, haritadaki bütün Amerikan hava üslerini ve bölgedeki Amerikan Donanması'nın çoğunu vurabileceğı tahmin edilmektedir. Toplamda 30 dakikada ise Amerika ve Japonya'nın bu bölgedeki askeri varlıklarının büyük bir çoğunluğunun Çin tarafından yok edilebileceğı hesaplanmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasındaki en önemli sebeplerden biri ise Japonya'da yanlış bir şekilde üslenen Amerikan stratejik planlamasıdır. Buna göre Japonya'nın yüzde 1'den daha az alanını oluşturan Okinawa adasında Japonya'da görevli 50 bin Amerikan askerlerinin yarısından fazlası bulunmaktadır ve sadece Okinawa'nın vurulması bile Amerika ve Japonya'nın kollektif savunmaları için büyük bir tehlike arz etmektedir (Greer, 2019). Buna benzer bir sonuç aynı zamanda Rand Corporation tarafından savaş oyunlarında da bulunmuş ve hem Amerika'nın hem de Japonya'nın bu durumu düzeltebilmek için çok ciddi bir emek ve para harcamaları gerektiğı vurgulanmıştır (Freedberg JR, 2019).

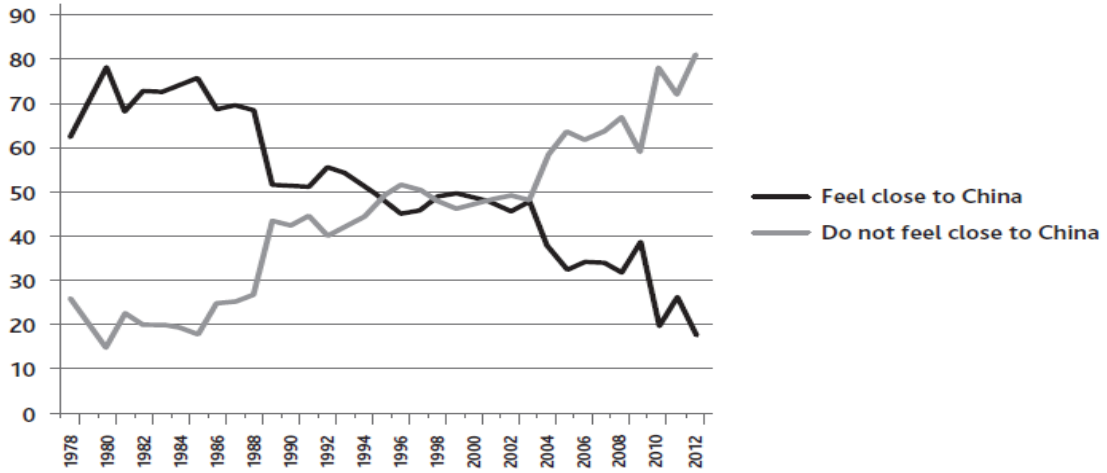
Çin'in bu tür saldırı kabiliyetleri yanında saldırgan niyetlerine gösterilebilecek örnekler de mevcuttur. Buna göre Çin'in donanmasına yaptığı büyük yatırımlardan sonra özellikle 2010'lu yıllarla birlikte Japonya'ya yönelik bölgede gösterdiği faaliyetler oldukça artmıştır. Japon Dışişleri Bakanlığı'nın Japonya Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın 2008-2024 yılları arasındaki verilerine dayanarak oluşturduğu görselde Çin'in Japon karasularına ve mücavir alanlarına giriş/ihlal sayıları aşağıdaki grafik tabloda görselleştirilmiştir. Bu verilerde Çin'in Japonya'ya karşı aldığı bu agresif tavır net bir şekilde görülmektedir (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 1 April 2024).

Grafik 1. Çin'in Japon Karasularına ve Mücavir Alanlarına Giriş/İhlal Sayıları

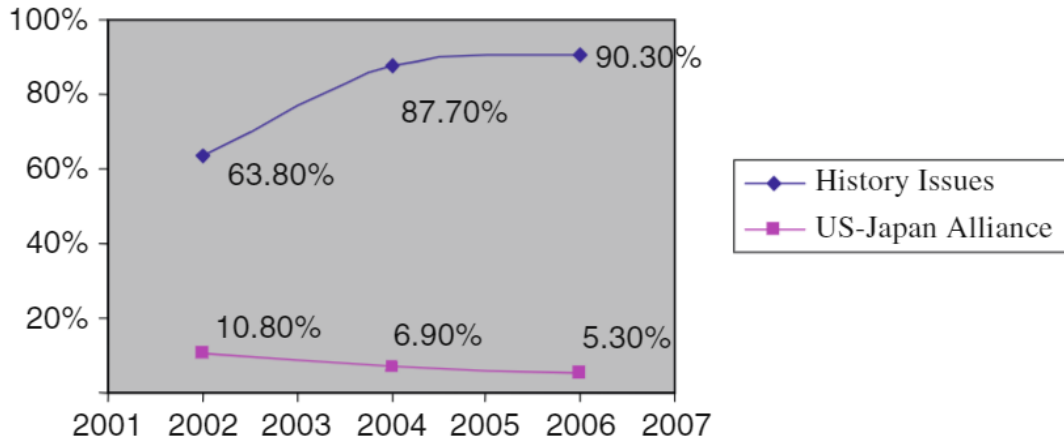
Kaynak: Ministry of Foreign Affairs of Japan, 1 April 2024.

Nitekim Çin ve Japonya arasında son dönemlerde artan bu sorun ve çatışma alanları, güç dengesi aleyhine bozulan Japonya'da gözle görülür biçimde fark edilmiştir. Buna göre Japon toplumunun gittikçe daha büyük bir tehlike olarak beliren Çin'e karşı 1989'da Soğuk Savaş'ın hemen ardından yaşadığı duygu değişimi manidar gözükmemektedir. Aynı şekilde Çin ile Senkaku Adaları üzerinden 2004'te veya 2012'de yaşanan sorunların da Japon toplumunda nasıl bir etki bıraktığı aşağıdaki grafikte net olarak görülmektedir. Yinan He'nin Japon Hükümetinin Halkla İlişkiler Ofisi'nin yıllık anketlerini kaynak gösterdiği grafik iki ülke ilişkilerinin halka nasıl yansıtıldığının kanıtı olmuştur. (He, 2013, 9).

Grafik 2. Japonların Çin'e Yakınlık Hissi (%)

Kaynak: He, Yinan. (2013). "Forty Years in Paradox: Post-normalisation Sino-Japanese Relations". China Perspectives. Vol 4. s. 9.

Benzer biçimde aşağıdaki grafik de oldukça manidar gözükmetedir (Moore, 2010, 291). Buna göre 2002-2006 yılları arasında Senkaku Adaları üzerinden yaşanan egemenlik krizinin ardından Çinlilerin Japonlara karşı hissettikleri olumsuz duygulardaki hızlı artışın sebebi "tarihsel konular" olmuştur. Ancak bu dönemde Çin ile Japonya yukarıda da anlatıldığı gibi sadece sınır anlaşmazlıkları sebebiyle sorunlar yaşamıştır. Fakat iki ülke veya toplum arasındaki ilişki, tehdit algısı üzerinden şekillendiği için bir sınır anlaşmazlığı bile toplumlarda savunma refleksleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun için de ortak değerler, acılar, amaçlar ya da başarılar arayan toplumlar ve resmi devlet ideolojileri bunlara tutunmaktadır. Aşağıda bu durumu kanıtlayan bir duygu değişimi tablosu sunulmuştur. Buna göre Çin toplumu Japonya ile ortaya çıkan gerilimlerle, geçmişte yaşanan ve hala hatırlanan tarihsel acıları hatırlamış ve üzeri örtülü olan tehdit algısını da yeniden alevlendirmiştir.

Grafik 3. Çinlilerin Japonya'ya Yakınlık Duymama Gerekçeleri (2002-2006)

Kaynak: Moore, Gregory. (2010). "History, Nationalism and Face in Sino-Japanese Relations". *Journal of Chinese Political Science*. Vol 15. s. 291.

Yaşanan bu değişiklikler ve ortaya çıkan gerilimler Tehdit Dengesi Teorisi bağlamında tıpkı 19. yüzyılın sonundan İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte olduğu ve ilgili alt başlıkta açıklandığı gibi iki ülke arasındaki ilişkilerin neden bozulduğuna dair benzer paternleri göstermektedir. Buna göre İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Japonya'nın gösterdiği materyal gelişimi, Saldırı Kabiliyetlerinin artırımını ve Saldırgan Niyetlerin toplum tabanlı olarak bir devlet ideolojisi haline gelmesini bugün Çin tecrübe etmektedir. Çin ekonomisinin ve üretim kabiliyetlerinin son yıllardaki tartışmasız yükselişi, yukarıda sahip olduğu balistik füze kabiliyetlerinin yanında olağanüstü bir hızda genişlettiği Donanması (*PLAN*) ve yakın çevresindeki tüm komşularıyla yaşadığı sınır anlaşmazlıklarında ve uluslararası sularda iddia ettiği yetki alanı iddiaları tıpkı İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçteki Japonya'yı hatırlatmaktadır.

Bu bağlamda, o dönem çok kutuplu olan sistemde Japonya'nın emperyal politikalar yoluyla sistemde erişmeye çalıştığı revizyonist rol, bugün giderek gevşek tek kutuplu ya da çok kutuplu hale geldiği söylenen sistemde Çin tarafından oynanmaktadır. Ancak bugün Çin ve Japonya arasında yaşanan sorunlar klasik realizmin iddia ettiği gibi yalnızca basit güç artırımı ya da neoklasik realizmin iddia ettiği gibi güvenlik arayışından kaynaklı değil, Tehdit Dengesi Teorisi'nin öngördüğü gibi iki ülkenin birbirlerini "tehdit" olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu karşılıklı tehdit olarak görme durumunun başlıca sebebi de iki ülkenin de kimliğinin/siyasal kültürünün şekillenmesinde büyük bir rol oynayan ve yukarıdaki tablolarda gösterilmeye çalışılan tarihsel olayların devam eden etkisine dayanmaktadır.

5. SONUÇ

Çin ve Japonya ilişkileri hem tarihsel derinlikleri hem de uluslararası sistemin yapısal değişimlerine verdikleri tepkiler açısından oldukça karmaşık bir ilişki ağı sunmaktadır. Bu çalışma, iki ülke arasındaki ilişkilerin 19. yüzyılın sonlarından günümüze kadar olan süreçte nasıl şekillendiğini ve bu ilişkilerin uluslararası sistemin farklı dönemlerindeki tehdit algıları çerçevesinde nasıl değiştiğini analiz etmeyi amaçlamıştır. Tehdit Dengesi Teorisi, bu ilişkilere sistematik bir çerçeve sunarak, iki ülkenin ulusal ve uluslararası dinamikler ışığında birbirlerini algılayış biçimlerini anlamamızda önemli bir katkı sağlamıştır. Çin ve Japonya ilişkileri temelde devletlerin “kendilerine yönelik tehdide” cevap verdiğini varsayan çerçeve bağlamında, tehdidin belirlenmesinde rol oynayan dört değerlendirme birimine (*Toplam Güç, Coğrafi Yakınlık, Saldırı Kabiliyetleri, Saldırgan Niyetler*) ve bunların sistem dönemlerindeki değişimlerine göre analiz edilmiştir. Çalışmanın temel bulgularından biri, uluslararası sistemde büyük tehditlerin ortaya çıktığı dönemlerde Çin ve Japonya’nın birbirlerine düşman/rakip olarak şekillendirdikleri zıt kimliklerini arka plana atma eğiliminde olmaları, tehditlerin azaldığı dönemlerde ise aralarındaki rekabetin derinleşerek çatışmacı bir hale gelmesi olmuştur.

19. yüzyılın sonlarında Japonya’nın Toplam Gücü, Saldırı Kabiliyetleri ve Saldırgan Niyetleri belli bir aşamaya geldiğinde ve kendisi büyük bir güç olarak üzerinde varoluşsal bir tehdit hissetmemeye başladığında, muhtemel rakip olarak gördüğü Çin ile ilişkileri Kore’deki hakimiyet mücadelesi dolayısıyla bozulmuştur. Bu dönemde çok kutuplu uluslararası sistem kaotik bir durum arz ettiğinden her iki devlet de ortaya çıkan boşluğu değerlendirmek istemişler ve aralarındaki rekabet onları Japonya’nın daha proaktif bir rol oynadığı sürecin sonunda topyekûn bir savaşa sürüklemiştir. Bu savaş ve çatışma durumu da çok kutuplu uluslararası sistemin devam ettiği 1945’e kadar devam etmiştir.

1945-1989 döneminde ise katı bir ideolojik savaşa ve potansiyel bir nükleer savaş tehdidinde sahne olan çift kutuplu uluslararası sistem, Çin’in ve Japonya’nın yıllar geçtikçe materyal güçlerini artırmalarına rağmen aralarındaki sorunları görmezden gelmelerine ve arka plana atmayı “başarabilmelerine” neden olmuştur. Nitekim bu dönemde iki ülkenin de aralarında olan sorunlar bir önceki döneme, yani 1945 öncesi döneme göre çok daha büyük ve kemikleşmiş haldedir. Ancak iki ülkenin de bu dönemin özellikle ikinci yarısında Sovyetler Birliği tehdidiyle karşı karşıya kalması, pasif ilişkilerin iyiye doğru gitmesini sağlamış ve 1972-1989 arasında iki ülke ilişkilerinin altın çağı yaşanmıştır. Bu dönemde iki ülkenin de tehdit algısı birbirlerinden değil de sistem kaynaklı olarak “dışarıdan” gelmiştir.

1989'dan günümüze kadar olan dönemde giderek gevşek tek kutuplu ya da çok kutuplu bir görünüm sergilemeye başlayan uluslararası sistemin yarattığı “anarşi”, iki ülkenin tıpkı 1945'e kadar yaşadıkları çatışmacı durumu oluşturacak zemini hazırlamıştır. 1989'da Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle aniden kötüleşmeye başlayan ilişkiler, iki ülkenin de uzun süredir üzerini örttüğü tarihsel kimlikli sorunları gün yüzüne çıkarmıştır. Bu dönemde 1950-1980 arası Japonya'nın gösterdiği ekonomik performans benzer bir performans gösteren Çin, Japonya'dan farklı olarak 1989'dan günümüze kadar olan dönemde ekonomik başarılarının yanına Askeri Kabiliyetler ve Saldırgan Niyetler de eklemiştir. Bu durum da metin içerisinde açıklandığı gibi iki ülke arasında hissedilir bir dengesizlik yaratmaya başlamış ve Japonya'nın tehdit algısı, 1989'dan itibaren Çin'e doğru kaymıştır. Nitekim Çin'in sahip olduğu Toplam Güç, Saldırı Kabiliyetleri, Saldırgan Niyetler ve gelişen teknolojinin etkisiyle Coğrafi Yakınlığı'nın daha hissedilebilir hale gelmesi, 1945 öncesine dayanan derin tarihsel sorunlar/düşmanlıklar da göz önüne alındığında çatışmacı bir ilişkinin doğması için gerekli koşulları yaratmıştır. Günümüzdeki son durumda Japonya, ABD ile yakın müttefiklik ilişkisi ve Çin karşıtı kimliklenmeyi devam ettirirken, Çin ise ekonomik ve askeri yükselişi ile Toplam Gücü ve Saldırı Kabiliyetlerini göz ardı edilemeyecek derecede artırmıştır. Ayrıca geçmişten gelen trajik olaylar (savaş suçları), Japonya'nın geçmişiyile yüzleşmemesi ve halen Yasukuni Tapınağı gibi sembolik yerlere devlet kademesinden yapılan ziyaretler, Çin'in Japonya'ya karşı olan tutumunu sertleştirmektedir.

Bu bağlamda, gelecekteki araştırmalar, Çin ve Japonya ilişkilerinde tarihsel travmaların hafifletilmesi ve derin güvenli kaygılarının nasıl dengelenebileceğine yönelik adımları inceleyebilir. Ortak bir tarih yazımı ve kültürel diplomasi girişimleriyle ortak bir hafıza oluşturma çabaları iki ülke arasındaki güven inşasına ve ilişkilerdeki gerilimi azaltmaya katkıda bulunabilir. Ayrıca, uluslararası sistemin yeniden şekillendiği bu dönemde, iki ülke arasındaki iş birliğinin bölgesel ve küresel sonuçları daha kapsamlı bir şekilde ele alınabilir. Özellikle, Asya-Pasifik bölgesinde artan jeopolitik rekabet, Çin ve Japonya'nın uluslararası sistemdeki yerlerini yeniden tanımlamalarını gerektirecektir. Bu konuda özellikle Çin'in donanma yatırımlarını ve kendi uçak gemilerini inşa faaliyetlerini yoğunlaştırmasının gelecekte Japonya'ya yaratacağı tehditler ve bu tehditlerin ya da tehdit algısının Japonya'nın güvenlik ve deniz stratejisine olan etkileri önemli araştırma konuları olabilecek niteliktedir. Sonuç olarak, Çin ve Japonya ilişkilerinin gelecekteki seyrini belirleyecek temel unsur, uluslararası sistemin yeniden şekillenmesi ve bu sistemin iki ülke arasındaki tehdit algılarını nasıl etkilediği olacaktır. Tarihsel travmaların çözümüne yönelik adımlar, ikili ilişkilerdeki

gerilimi azaltmada önemli bir rol oynayabilir. Bu süreçte uluslararası örgütlerin, ekonomik bağımlılıkların ve bölgesel güvenlik mekanizmalarının oynayacağı yapıcı rolün desteklenmesi, iki ülke arasındaki iş birliğinin gelecekte güçlenmesine katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

- Adilijiang, A. (2019). *1908 Jön Türk Devrimi ile 1911 Çin Devriminin Karşılıklı Analizi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Beasley, W. G. (1990). *The Rise of Modern Japan: Political, Economic, and Social Change Since 1850*. Charles E. Tuttle Company.
- Beevor, A. (2014). *The Second World War*. Weidenfeld & Nicolson.
- Berger, T.U. (2014). *Almanya ve Japonya'da Normlar, Kimlikler ve Milli Güvenlik*. In Peter J. Katzenstein (eds). *Milli Güvenlik Kültürü: Dünya Siyasetinde Normlar ve Kimlik*. Sakarya Üniversitesi Kimlik Yayınları.
- Carr, E. H. (2010). *Komintern'in Alacakaranlığı 1930-1935*. İletişim Yayınları.
- Christensen, T. J. (1996). *Useful Adversaries: Grand Strategy, Domestic Mobilization, and Sino-American Conflict, 1947-1958*. Princeton University Press.
- Coble, P. M. (1991). *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Harvard University Press.
- Dreyer, J. T. (2016). *Middle Kingdom and Empire of the Rising Sun: Sino-Japanese Relations, Past and Present*. Oxford University Press.
- Drifte, R. (2002). *Japan's Security Relations with China since 1989: From Balancing to Bandwagoning?*. Routledge.
- Duman, Melih. (2020). *Çin-Japon Çatışması ve Türkiye'nin Uzakdoğu'daki Gelişmelere Bakışı (1929-1939)*. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 16, 33-70.
- Ergenç, C. (2014). *Çin'in Yükselişi*. A. Balcı ve Ş. Kardaş (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş* (ss. 655-668). Küre Yayınları.
- Ergun, H. (2007). *Japonya'nın Güvenlik Stratejileri, Dış Politika Araçları ve Değişim* (Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Fogel, J. A. (1996). *The Literature of Travel in the Japanese Rediscovery of China, 1862-1945*. Stanford University Press.

- Freedberg JR, S. J. (2019, Mart). US ‘Gets Its Ass Handed To It’ In Wargames: Here’s A \$24 Billion Fix. *Breaking Defense*. <https://breakingdefense.com/2019/03/us-gets-its-ass-handed-to-it-in-wargames-heres-a-24-billion-fix/> (E.T. 5 Mayıs 2024)
- Gangale, T. (2003). *Alliance Theory: Balancing, Bandwagoning, and Detente*. San Francisco State University. International Relations.
- Greer, T. (2019, 4 Eylül). American Bases in Japan Are Sitting Ducks. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2019/09/04/american-bases-in-japan-are-sitting-ducks/> (E.T. 3 Şubat 2023)
- Mcgrath, B. (2018, 10 Kasım). US, Japan conclude massive war games targeting China. *World Socialist Web Site*. <https://www.wsws.org/en/articles/2018/11/10/mili-n10.html> (E.T. 3 Nisan 2023)
- Moore, G. (2010). History, Nationalism and Face in Sino-Japanese Relations. *Journal of Chinese Political Science*, 15, 283-306.
- He, Y. (2013). Forty Years in Paradox: Post-normalisation Sino-Japanese Relations. *China Perspectives*, 4, 7-16.
- He, Z. (2019). A Friend of a Friend: How Better China-Japan Relations Benefit the United States. *New Perspectives in Foreign Policy*, 17, 26-29.
- Huang, Y. (2015, 21 Ocak). China, Japan, and the Twenty-One Demands. *Council on Foreign Relations*. <https://www.cfr.org/blog/china-japan-and-twenty-one-demands> (E.T. 30 Nisan 2024)
- Jakobson, L., & Knox, D. (2010, Eylül). *New Foreign Policy Actors in China*. Stockholm International Peace Research Institute. Policy Paper 26.
- Jebb, B. (2023, 26 Mayıs). China’s Use of Force in Territorial Disputes: Discontinuities Between Land and Sea. *The Journal of Public and International Affairs*. <https://jpia.princeton.edu/news/china%E2%80%99s-use-force-territorial-disputes-discontinuities-between-land-and-sea> (E.T. 17 Kasım 2024)
- Kennedy, P. M. (1988). *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. Allen Lane.
- Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton University Press.
- Kissinger, H. (2000). *Diplomasi*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kissinger, H. (2014). *World Order*. Penguin Press.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (1972). *Diplomatic Bluebook 1972, Section 3. Relations between the United States and the People’s Republic of China*. <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1972/1972-1-3.htm> (E.T. 12 Mayıs 2024)

- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2013). *Japan-China Relations, The Senkaku Islands*. https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/pdfs/senkaku_en.pdf (E.T. 1 Mayıs 2024)
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2014). *Japan-China Relations, Regarding Discussions toward Improving Japan-China Relations*. https://www.mofa.go.jp/a_o/c_m1/cn/page4e_000150.html (E.T. 15 Nisan 2024)
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2021). *Japan-China Relations, The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion*. https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/pdfs/senkaku_pamphlet.pdf (E.T. 1 Mayıs 2024)
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2023). *Asia, The Current Status of China's Unilateral Development of Natural Resources in the East China Sea*. https://www.mofa.go.jp/a_o/c_m1/page3e_000356.html (E.T. 1 Mayıs 2024)
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2024). *Japanese Territory, The numbers of China Coast Guard and other vessels that entered Japan's contiguous zone or intruded into territorial sea surrounding the Senkaku Islands*. <https://www.mofa.go.jp/files/100647455.pdf> (E.T. 6 Mayıs 2024)
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2024). *Japanese Territory, Trends in China Coast Guard and Other Vessels in the Waters Surrounding the Senkaku Islands, and Japan's Response*. https://www.mofa.go.jp/region/page23e_000021.html (E.T. 4 Mayıs 2024)
- Pan, Z. (2007). Sino-Japanese Dispute over the Diaoyu/Senkaku Islands: The Pending Controversy from the Chinese Perspective. *Journal of Chinese Political Science*, 12(1), 71-92.
- Pyle, K. B. (2007). *Japan Rising: The Resurgence of Japanese Power and Purpose*. PublicAffairs.
- Shapiro, J. L. (2019, 24 Aralık). The Coming Conflict Between China and Japan. *Geopolitical Futures*. <https://geopoliticalfutures.com/coming-conflict-china-japan/> (E.T. 3 Ocak 2023)
- Takahashi, S., & Sayers, E. (2019, Mart). America and Japan in a Post-INF World. *War on the Rocks*. <https://warontherocks.com/2019/03/america-and-japan-in-a-post-inf-world/> (E.T. 2 Şubat 2024)
- Takeuchi, H. (2014). Sino-Japanese Relations: Power, Interdependence, and Domestic Politics. *International Relations of the Asia-Pacific*, 14, 7-32.
- United States of America Department of Defense. (2019). *Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China*. Office of the Secretary of Defense.
- Vogel, E. F. (2010). The U.S.-China- Japan Triangle. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 7552-7575.

Vogel, E. F. (2019). *China and Japan: Facing History*. Harvard University Press.

Walt, S. (1987). *The Origins of Alliance*. Cornell University Press.

Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391-425

Yalçın, H. B. (2017). İttifaklar. A. Balcı ve Ş. Kardaş (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş* (ss. 399-407). Küre Yayınları.